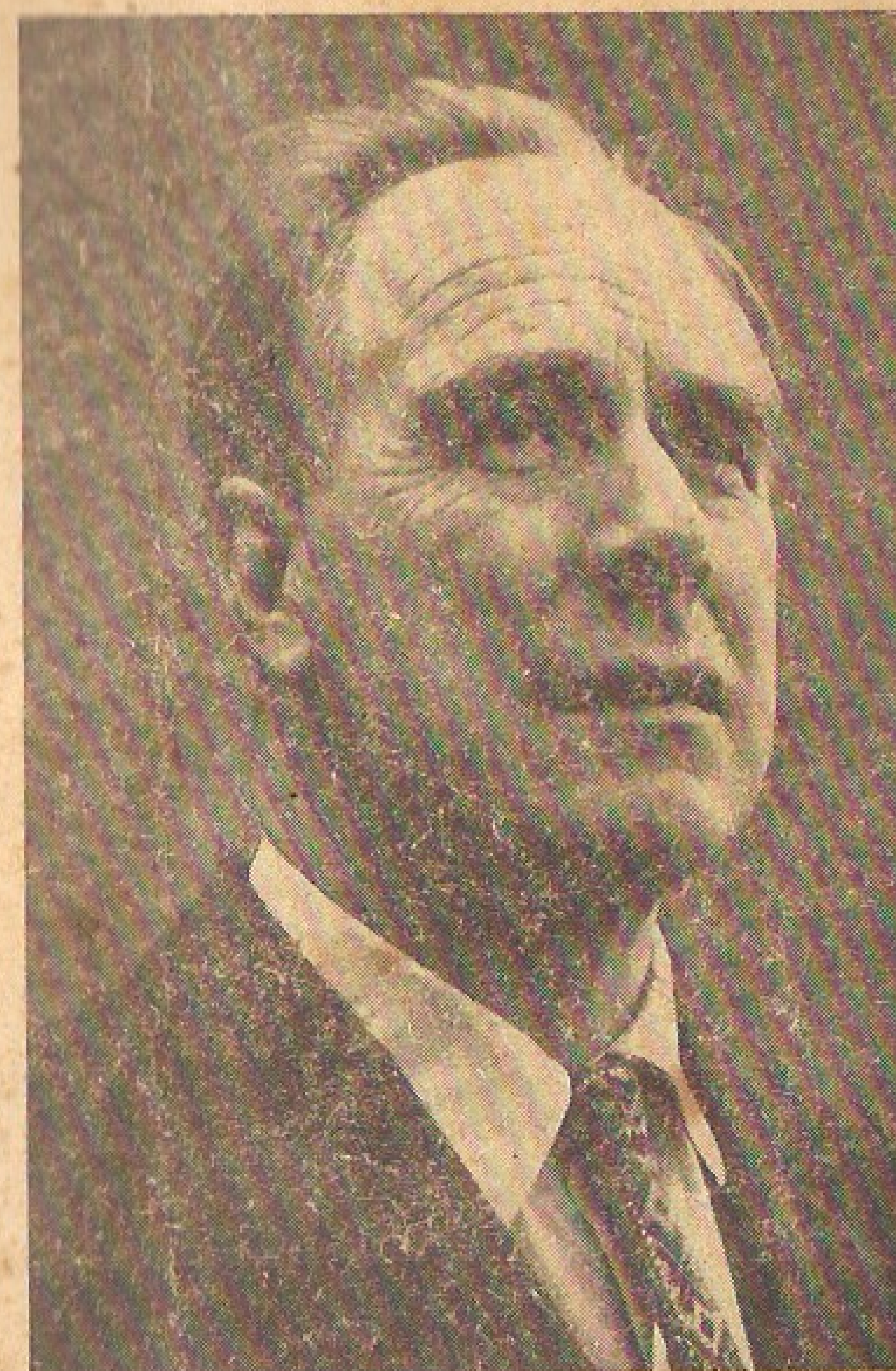
10 kop.

LOOMINGU RAAMATUKOGU
NR. 29 - 1961

ERIK ASKLUND

Manne

„LOOMINGU" RAAMATUKOGU
Nr. 29 (193) 1961

ERIK ASKLUND

Manne

Rootsi keelest tõlkinud
A. RAVEL

AJALEHTEDE-AJAKIRJADE KIRJASTUS
TALLINN

Originaali tiitel:

Erik Asklund
Manne
Vingförlaget — Stockholm
Kooperativa förbundet — LT:s förlag — Norstedts

ERIK ASKLUND

(sünd. 1908)

kuulub nende rootsi kirjanike hulka, kes tulid kirjandusse käesoleva sajandi 30-ndail aastail, millal kogu kapitalistlikku maailma vapustasid majanduskriisid ja krooniline tööpuudus, nähtused, mis enamasti varjatud, kuid selgesti tajutava tegurina kujundavad ka Asklundi novellide ja romaanide tegelaste saatust.

Debüteerinud üsna laialivalguva romaaniga «Ainult algus» ja esinenud nn. «elukummardajate» rühmituse antoloogias «5 noort» (1929), avaldas Asklund terve rea sotsiaalse tagapõhjaga teoseid, millest tuleb märkida romaane «Vallalised» (1931), «Viie trompeti fanfaar» (1934) ja «Modistid» (1937). «Viie trompeti fanfaaris» käsitles Asklund esmakordselt Stokholmi Lõunalinnaosa (Södermalmi) töölisnoorukite elu, leides sellega oma õige ainevalla. Omapäraseks jooneks on romaanis žargooni julge kasutamine, mis on iseloomulik kogu kirjaniku loomingule. Teose kõige tugevamaks küljeks on Stokholmi kirjeldused, milles Asklundi peetakse suureks meistriks. Oma parima selles laadis on ta andnud novellikogudega «Manne» (1949) ja «Punane särk» (1951) ning lühiromaaniga «Mormon Boy» (1951), milles meeleolukalt, pisut nukra huumoriga jutustatakse töölispoisi Manne kasvuaastaist. Mainitud kolme teose sisuliselt «kronologiseeritud» koondväljaandest ongi valitud käesolevas vihikus avaldatud jutustused.

A. R.

VIIS ÖÖRI

Oli harilik hilissügisene päev. Katuste kohal kihutas sinakashalle pilvi ja vastasmaja akendes, teispool kaevuna sügavat hoovi süttis ja kustus kahvatu päikese värelevaid laike. Üksik kastan oli ammu varistanud oma kollased lehed. Need lamasid pärjana tsemendil ja kirendasid nagu hiina laternate jäänused, jah — need sarnanesid viimasest sügispeost säilinud paberlaternate märgade kõrbenud räbalatega.

Manne nägi neid aknast. Oli varajane hommik ja läbi trepikaela kurisesid ärkava maja hääled: koolilapsed sõitsid trepikäsipuud mööda alla ja hõikasid üksteist kiledalt; ajalehenaised tulid lohiseval sammul oma varaselt rännakult majast majja, tühi pruun paun seljas; salli mässitud emandad, tuhvlid jalas, saalisid piimakannude ja õllepudelitega. Ja teisel pool seina raksus pagar Erikssoni hommikune köha. Pagar, kes oli öötööl, tuli harilikult kella seitsme paiku koju ja Manne ärkas alati selle lakkamatu raksuva köha peale üles.

Kõik see oli igapäevane. Manne oli kuus aastat vana ja päris üksinda kodus. Ema oli saanud uue koha pudelipesijana piiritusvabrikus Reimersholmil ja pool tundi tagasi ära läinud. Manne voodi kõrval toolil oli kaks prantssaia võiga ja kruusitäis piima. Vastu toolikorju toetus raamat: Ivar Aroseniuse «Kassi reis». Manne võttis selle kätte, lõi lahti ja veeris aeglaselt paar rida, vaatas pilte, pani raamatu avatult voodile ja hakkas sööma. Ta surus saiaviilud vastamisi ja pistis piima sisse. Piim tõusis peaaegu kruusi servani. Manne ootas, kuni pehme kobe sai oli imenud endasse kolmandiku kruusi sisust, ajas siis suu pärani ja hakkas sööma.

Väljast hoovav valgus tegi teda rahutuks. Ta pidi akna alla minema ja veel kord vaatama. Õige, päike paistis endiselt. Manne meelest oli väljas päris suvi, igal pool

välkusid aknaruutudelt peegelduvad päikeselaigud. Mõnel aknal olid rullkardinad alles ees ja Manne nägi selgesti nende taga liikuvaid varje: keegi tõstis tekki; küljeti akna all seisis vana naine — Manne nägi tema rippuvat patsi —, kes liigutas ettesirutatud käsi, nagu oleks ta kukkumas. Teised aknad olid avatud ja aknalauale oli visatud voodiriideid. Paar patja valendasid nagu lumehang.

Äkki ta tardus. Jalutsi kõrval, ninad tema poole, seisid ta kingad. Need särasid ning läikisid ja levitasid uue naha lõhna. Manne võttis ühe kinga ja vaatas seda. Õige, sellel olid uued pooltallad. Ja mõtle: rauadki olid all! Oi imet! Ta pidi voodisse istuma ja kingad sülle võtma, sõrmedega üle kõvade tallaservade tõmbama ja näpuotstega tallaraudade naelapäid suruma — need sarnanesid knopkadega. Viimaks ometi oli ema tema mangumisele järele andnud ja lasknud kingadele koos uute pooltaldadega ka rauad alla panna.

Ta jäi mõttesse. Sünnipäeva tal ei olnud, sünnipäev oli suvel. Nimepäeva ka mitte? Ei, mingit tähtpäeva ei olnud. Oli tavaline argipäev. Novembripäev. Ja pealegi päikesepaisteline.

Rutuga tõmbas ta riided selga. Lipsas välja, keeras ukse lukku ja pani võtme õmbleja kirjakasti. Tema toast kostis õmblusmasina vurinat. Nagu igal hommikul veeris ta kirjakastile maalitud pentsikut sõna; B-R-I-E-F-E[1], seisis seal — imelik sõna, mille tähendust ta ei mõistnud, palju vigureid ja konkse iga tähe ümber. Võti läikis läbi väikeste aukude nagu lõpnud lind oma puuris.

Ta tegi oma kõvade läikivate raudadega paksutallalistel kingadel pöörde ja tal oli tunne, nagu käiks ta karkudel. Siis vaatas ta pagari kassi, kes istus ja piilus varblasi, ja kui ta Jånnega vastamisi sattus, kes oli kõigest viieaastane ja pealegi kõõrsilmne, sirutas ta alateadlikult jalgu ja marssis mööda, uhke nagu kukk. Jånne põrnitses teda, selline keskendunud imestus kõõrpilgus, et Manne ei saanud naeru pidada.

Seejärel pani ta ühe jutiga läbi tänavaäärse maja kangialuse, pöördus paremale, libises (see oli tallaraudade süü!) ja lendas kõnniteele nagu püssikuul. Savisel maa-

[1] Kirjad (saksa k.). Rootsi vaste on «brev». Tõlk.

pinnal vana saare ümber, mille koor oli ragenenud ja lõhesid täis, nii et raudhall puit oli suurte laikudena näha, veeretasid neli poissi kuuli. Saare tüvel lipendas paari knopkaga kinnitatud hommikulehtede eriväljaanne. Manne veeris sõnu: S-Õ-D-A O-N L-Õ-P-P-E-N-U-D, kui üks poiss ta selle tegevuse juurest eemale kiskus, hüüdes:

«Kae! Mannel on uued käimad!»

Manne tundis, kuidas ta põsed hõõguma lõid. Ta ajas end püsti, rapsis riided puhtaks ja hakkas aeglaselt läbi poistesumma minema. Päev algas kehvasti. Ta lisas pikamööda sammu, kuna poisid pöörasid ringi ja hüüdsid talle järele:

«Vahi! Mannel on uued käimad! Ja rauad ka all!»

Kuid kingad ei olnud uued. Ja rauad olid kõigil poistel. Sügisõhtuti löödi nendega sädemeid. Nüüd aga oli hele päev ja päike säras pimestavalt välkudes kõikides akendes.

Manne hakkas jooksma, libises uuesti, kuid oli kohe jalul ja tormas alla Mälari lõunakalda poole.

Pargased nagisesid ja kriuksusid. Telliskivipraamide lastiruumid olid tühjad, kuid kail lõõskasid päikese käes suured korralikult üleslaotud telliskivivirnad. Manne tõmbas käega üle ühe kivi, katsus seda tõsta. Kuid ei jõudnud — ühe käega. Kahega küll. See polnudki muide huvitav, kedagi polnud nägemas.

Õllevabrikust tuli vänget linnaselõhna. Pikka nõlvakut mööda tulid mürinal õllevedajate vankrid. Raudatud rataste ja hobuste kapjade alt lendas sädemeid. Mannel jäid nende mürinast kõrvad lukku.

Ta seisis ja vaatas möödasõitvaid õllevankreid. Vedajad olid püstakil vankris, tallad vastu otsalauda, ja pingul ohjad vingusid nende käes. Hobuste mokkadelt pudenevad vahutordid, aeg-ajalt paljastuvad kollased hambad ja rohelise limaga kaetud suurauad, pruunid läikivad laudjad, mis karges õhus aurasid, — kõik see venis ebaselgelt ning juhmistavalt tema silmade eest mööda, aga ta seisis vahvalt paigal, tundes end nagu kindlamana oma raskete kingadega, millel olid läikivad rauad all. Üks vanker aeglustas sõitu, vedaja sikutas ägedalt vasakpoolset ohjaharu ja juhtis hobused pumba juurde, mille hall tsementtõrs siras härmvalgena kulunud käepidemega roosteplekilise pumbatoru kõrval.

Manne sööstis kohale, laskus kogu raskusega pumbakangile ja nägi veejuga tõrde pahisevat. Siis pööras ta pead ja vaatas õllevedaja sinakaspunast nägu. Mees silus vurre ja hakkas siis kangete sõrmedega kõhul rippuvat pauna lahti nööpima. Tema sinine põll oli täiesti ära pleekinud ja suured masajad jalad, mille otsas olid rohmakad säärsaapad, sarnanesid Manne meelest hobuse esikapjadega.

Tõrs sai täis. Hobused langetasid pea, sikutasid pingul ohje ja pistsid mokad külma vette. Nad jõid pikkade sõõmudega, imesid suletud mokkadega vett, lingutades iga sõõmu puhul kõrvu.

Nüüd tõstis üks hobune pea, näris suuraudu. Märgadelt mokkadelt nirises vett. Suured läikivad silmad peegeldasid telliskivivirnade punaseid kuubikuid ja Manne nägi ennastki pisikesena, armetult kokkukuivanuna, pumbakangil rippuvana parempoolse hobuse suures sinakalt siravas silmateras.

Teinegi lõpetas joomise. Vedaja sakutas ohje, pööras vankri ringi, lükkas pauna selja taha ja hõikas:

«Püüa!»

Manne püüdis raha osavalt oma lõhkise sirmiga mütsi. Vaatas sinakaskollase voodri vahele. Hämmastusest ei tulnud tal meelde aitähki öelda. Nagu ebatõelisest kaugusest kostsid temani kapjade raske müdin ja sillutisel veerevate rautatud rataste ragin.

Aeglaselt sulgusid tema sõrmed mündi ümber. See oli viieööriline. Läikiv vaskne viieööriline.

Nii palju ei olnud ta veel kunagi saanud. Kaks ööri oli kõige enam, vahel mitte midagi, kui suured poisid olid ühes ja tõukasid ta kõrvale. Kuid täna oli ta üksinda. Täna sai ta viis ööri.

Manne ei teadnud, mida ette võtta. Mida pidi ta rahaga tegema? Kompvekke ostma? Ei. Või ehk präänikuid? Mandlitega. Niisuguseid, nagu müüakse Stortorgeti jõululaadal? Ei. Ammu oli ta endale vilet tahtnud. Aga see oli liiga kallis. Kolmkümmend viis ööri. Ta oli poes küsimas käinud.

Ta läks kiiresti üle Skinnarviksbergeni, jõudis Brännkyrkagatanile ja lonkis aeglaselt väikeste poodide akendest mööda. Peatus Maria turukaubamaja ees ja pidas endamisi aru. Uitas siis aeglaselt läbi kaikuva, toore liha ja värske aedvilja järele lõhnava turuhoone, mille põran-

dat kattis saepuru ja mille lettidele ning laudadele väljapandud kauba kohal vubisesid gaasituled. Paksud kohmakad naised istusid peaaegu liikumatult ja jälgisid silmadega Manne aeglast vantsimist ühe laua juurest teise juurde. Teda valvati hoolikamalt kui koera. Äkki ta libises kivipõrandal (tallarauad!) ja vedas niiskesse pehmesse saepurusse pika juti. Üle liikumatult istuvate naiste näo jooksis peaaegu märkamatu võbin. Siis vajusid nad pikkamööda jälle kössi, paksudesse kampsunitesse ja sallidesse mässitud nagu muumiad, kulunud karvaga küülikunahast müts kulmudeni pähe tõmmatud. Mitmel olid kuldkõrvarõngad külmast siniste lihavate kõrvanibude küljes.

Külmajudinaid tundes, alatasa libástades, higises pihus kõvasti viieöörilist pigistades läheneś ta aeglaselt puuviljaletile, mis nõtkus õunte, pirnide ja melonite külluse all. Ühes tünnis korgipurul olid rohelised viinamarjakobarad. Mis üks niisugune kobar võis maksta? Ta ei julgenud küsida. Pooleks lõigatud melonite lihajas seemnerikas sisu meenutas irevile aetud suid.

Nüüd jäi ta seisma. Emand istus liikumatult nurgas läikivate, kergelt higiste tomatite püramiidi taga. Tema punased käed, mida katsid poolsõrmikud, olid suurel kõhul risti. Tal oli karvatutiga käsn ühel põsel ja väike ümmargune punane nina, mis meenutas kibuvitsamarja. Puhmjad kulmud andsid talle meheliku, ähvardava väljanägemise. Aga kui naeratus valgus üle tema näo ja avas kokkusurutud kuivad huuled, jooksid kõik kortsud silmade ümber kokku ja kogu nägu omandas sõbralikuma ilme. Ta kummardus vaevaliselt ettepoole ja küsis peenikese kileda häälega:

«Mis pojale läheb?»

Pojale? Manne võpatas. See oli kindlasti lahke tädi. Ta näitas tomatipüramiidile.

«Mis üks niisugune maksab?»

Emand vaatas sinnapoole, kuhu tema sõrm sihtis, kummardus ettepoole, võttis ühe tomati, veeretas seda peos edasi-tagasi, hoidis poisi silmade kõrgusel ja laskis pilgul aeglaselt ning uurivalt üle tema väikese rässaka keha, tema lõhkise sirmiga mütsi, pluusi ja põlvpükste libiseda. Siis nägi ta vasttallutatud kingi, mis läikisid ning särasid nagu uued, ja sirutas käe tomatiga tema poole.

«Viis ööri,» sosistas ta peenikese, piiksuva häälega.

Manne kõhkles. Naise liigutustes, tema sosistavas hääles, naerukortsudest piiratud pilukil silmades oli midagi luuravat. Tahtis ta teda tüssata? Manne ei olnud kunagi varem tomateid söönud. Ta ei teadnud nende nimegi. Tomatid olid talle midagi uut. Kõigest mõni päev tagasi oli ta neid punaseid vilju kodutänaval kalakaupluses esimest korda eemalt näinud. Ta oli neid emale üksikasjaliselt ja täpselt kirjeldanud, kuid ema ei saanud otsa peale, mida ta mõtles. Küllap temagi ei olnud kunagi tomateid söönud.

Ja Manne kõhkles. Kas osta või mitte? Viis ööri, oli tädi öelnud. Just nii palju, kui tal oli. Kas ta teadis seda? Nägi ta oma teravate hallide silmadega läbi tema sõrmede?

Ta peitis käe selja taha, vedas kinganinaga piki saepuru ja langetas pea.

Siis kostis jälle sama piiksuv, peaaegu sosistav hääl:

«See on kõige suurem, mis mul on. Saad selle viie ööri eest, poja.»

Jälle «poja». Manne vaatas häbelikult naise otsa. See naeratas nüüd, tema puhmjad kulmud väratasid, karvatutiga käsn tema põsel liigatas nagu ämblik, kes on iga hetk tema suhu lipsamas. Siis pigistas ta huuled kokku, langetas käe, mis hoidis helkivalt punast vilja, ja tõmbas sügavalt hinge. Vägev põu kerkis ja Manne tundis oma näol selgesti tema ninasõõrmetest tulevat hingeõhku.

Ta ulatas raha. Harjunud liigutusega avas emand kahe näpuga oma käsitasku. See vajus lahti nagu päraniaetud suu ja neelas sooja läikimakulunud viieöörilise. Pärast seda ei mäletanud ta enam midagi, enne kui seisis, tomat peos, kõrvaltänaval ja nägi, et ilm on päris pilve läinud. Päike oli kadunud. Taevas liikusid rasked hallid pilved. Rõske udu virvendas õhus.

Ta hiilis Skinnarviksbergenile, kükitas Riddarfjärdenilt[1] lõõtsuva tuule eest varju otsides lõhangusse maha ja lõi hambad tomatisse, mis oli nüüd tema pihust päris soe.

Südant pööritama panev tunne sundis teda peatuma. Viljal oli kibe ning lääge maitse. Hoopiski mitte selline, nagu ta oli arvanud. Ta vahtis jahmunult servadest lahti-

[1] Mälari järve laht. Tõlk.

löönud sisu ja pigistas selle pikkamööda välja. Süda vaevas ja okse tikkus vägisi peale. Teda oli tüssatud, paks tädi turukaubamajast oli teda haledasti tüssanud, ja ta ei suutnud enam pisaraid tagasi hoida.

Ta jooksis mäe tippu ja viskas tomati laias kaares vette. Näis, nagu oleks ta hõõguva söe tahtnud paisata linna ähvardavasse, halli, pärani silma.

Siis tormas ta nuttes ja oma raskete kingadega libastades otseteed koju, hämarasse tuppa hoovimaja alumisel korrusel, mille akna all oli üksik raagus kastan. Äge vihm piitsutas tema selga, kaela ja põski, uhtus pisarad silmist ja laskus nagu koorem õlgadele ja käsivartele. Kuid ta ei tundnud midagi, ei näinud midagi. Alles kodus, kus voodi kõrval toolil oli tühi piimakruus ja vedeles leivapuru, hakkas ta üksi ja mahajäetuna, raevuselt ja ahastades vasttallutatud kingadega põrandal trampima ja siia-sinna hoope jagama, kuni pagar ärkas ja vastu seina kloppis. Siis lamas ta vaikselt ja nuttis, kuni pime kätte jõudis.

Järgmisel päeval seisis ta pumba juures ja ootas õllevankreid. Kuid õllevedajad ei pidanud hobuseid kinni, vaid jätkasid oma teed suure linna tühjade hallide tänavate poole, mis jämedast külmast novembrivihmast läikisid ja pladisesid . . .

KLAASIHOOV

Kevadtalve sulaveed tulvasid tänavail. Hoovidest veeti välja viimast lund, mis oli täiesti valge, otsekui äsja sadanud. See lebas valgete pesuhunnikutena kõnniteedel, kus seda jalamaid ründasid mängivad lapsed, klähvivad koerad ja kanalisatsioonitööliste rasked plekk-kühvlid. Äärelinna rajoonides sulas lumi aeglasemalt ja jääpangad Riddarfjärdenil pidasid kaua visalt vastu; vihaselt rammisid nad nüri tääviga parvi ja valkjashalli laigulise kerega Mälari aurikuid, mis sarnanesid udus raevukalt ammuvate haavatud lehmadega.

Päevad pikenesid, pilves taevast hoovav hall valgus täitis ka viimaseid töötunde ja poetas inimestesse nõutut imestust päeva pikkuse üle. On kevad tulnud? Kas talv on nüüd möödas? Kuni sireenid hakkasid undama ja vabrikuvile ulgumine pani valguse võidukäigule triumfeeriva punkti, lastes väsinult kojupöörduvate tööliste mornidel rodudel jälle varjudena hämarasse, tinahalli videvikku kaduda.

Muudel päevadel paistis päike, päeva sepikoja soojus hävitas asfaldi lumelaike ja murdis katuserennide küljest jääpurikaid, mis prahvatades alla kukkusid; klirisevaid jääkübemeid sadas rahena kõnniteedele ja koerad, saba hirmunult jalge vahel, punusid mööda tänavat. Kõik katused tilkusid, roiskveekanalite suud imesid ahnelt rentslite kohisevat vett, autode rattad kündsid hoolimatult lompides, mis olid täis pruuni seisvat muda, inimesed muutusid rahutuks ja pelglikuks: nad kartsid katuserennide jääpomme ja tänava poripritsmeid.

Kuid hoovides, mis olid kuivad ja puhtad, mängisid lapsed oma uusi kevadisi mänge, lumesõja, kindluste ja külma märja lume järele igatsust tundmata. Suuremad poisid ostsid endale pikad klaastorud ja kiloviisi kuivi kõvu herneid ning alustasid osavat partisanisõda tüdrukute ja pahaaimamatute pereemade vastu. Pikad nöörid tõmmati üle hoovi ja arvutute ridadena lipendas ning plagises kuivav pesu kevadtuules. Kuid ühes hoovis oli see keelatud: nii mängimine, vaibakloppimine kui ka pesukuivatamine. Seda kutsuti Klaasihooviks.

Ühel päeval, kui Manne oma kampa otsis, kuulis ta, et poisid olevat Klaasihoovis. Ta mõtles nime üle järele: kus see võis olla? Ta kujutles kohe suurt klaasist hoovi, libedat nagu liuväli, hiiglaakent looklevate treppidega pimeda keldri kohal, nii et ülevalt võis jälgida, kui majarahvas keldris puude ja kartulite järel käis. Ent niisugust hoovi ei olnud olemas. Ta pidi leppima number üheteistkümnenda hooviga — päratu ruuduga, kus oli neli rida erilisest paksust, läbipaistmatust traatvõrguga klaasist pimedaid aknaid ja kaheksa ventilatsiooniava, mille peal olid nukumajadega sarnanevad kaitsed. Hoovi all oli suur garaaž ja ventilatsiooniavadest tuli alalõpmata halvalõhnalisi gaase ja kergeid siniseid suitsupahvakuid; sealt kuuldus ka automootorite tuhmi nuravat mürinat ja veejugade sisinat, kui need vihaselt vastu autode porilaudu ning raami paiskudes pori maha pesid. Lastel oli keelatud selles hoovis mängida, võib-olla mürgiste gaaside pärast või sellepärast, et kojamees ei armastanud lapsi ja vanemad omakorda ei sallinud kojameest. Või mõnel muul põhjusel. Mitte alati pole teada, mis põhjusel täiskasvanud lastelt nende vabaduse ja mängud röövivad.

Sinna lipsaski Manne ühel pärastlõunal oma kampa taga ajades sisse. Ta jäi keset hoovi seisma, vaatas ringi, kuulatas, jahmunult imetledes seda suurt tühjust enda ümber. Mõlemalt poolt vaatasid majade aknad tema peale alla, kardinad liikusid ja üks või teine leebe naisenägu ilmus nähtavale nagu veepinnale tõusev kala, viipas talle ja kadus. Manne ei saanud viibetest aru. Ta uitas ventilatsiooniavade vahel ringi, turtsus nagu koer gaaside peale, kuulatas alt garaažist kostvaid salapäraseid hääli ja jäi lõpuks ühe poolavatud keldriukse ette seisma. Võib-olla on poisid seal all?

Teisel pool oli samuti avatud keldriuks. Korraga ilmus sealt nähtavale pikkade rippuvate käte, väljapoole hoidvate Chaplini-jalgade ja ahvilõusta meenutava näoga suur rässakas mees. Manne tundis äkki jäist hirmu ja taipas, kes see oli, kes seisis seal teisel pool hoovi ja vaatas talle oma väikeste punakate silmadega ähvardavalt otsa. See

oli Ahv, kvartaali kardetud kojamees, kõikide poiste hirm, kõige hullem sadist, kes võis mõnda vaest jõnglast läbi poole Lõunalinnaosa taga ajada, kui see mingi süütu koerustükiga hakkama oli saanud.

Järsku nägi Manne Ahvi hoogu võtvat, pikki jalgu kootidena ette sirutavat ja möirates tema poole sööstvat. Väledalt nagu kass lipsas Manne keldrisse viivast pimedast ukseaugust sisse, lendas uperkuuti trepist alla ja kukkus põlvili pehmele saepuruga kaetud põrandale. Ta pöördus ringi ja nägi helendavat ukseauku Ahvi kogu varju kaduvat; vaist ütles talle, et mõni keldri käikudest on kindlasti ühenduses teispoolse väljapääsuga, ja selle nõrga pääsemislootusega pani ta ühe hämara käigu poole ajama. Ta kuulis Ahvi vihast möirgamist, raskete jalgade mütsuvat astumist, mis tasapisi hiilivateks sammudeks muutus, tema kähedat, vilistavat hingamist, ja otsustas asja rahulikumalt võtta. Kätega mööda laudseina ja külma telliskivimüüri kobades, lippas ta kärmesti edasi, avastas uue käigu ja lipsas sinna. Ahv hiilis nagu koer tema kannul; kummalisel kombel teadis ta, kus Manne on, ja tuli halastamatult järele. See ajas Mannele veelgi suurema hirmu nahka, ta sattus segadusse, kaotas suuna ja tundis, et Ahv tuleb järjest lähemale. Manne lisas sammu, tormas ülepeakaela ühte uude käiku ja põrkas äkki mõlema väljasirutatud käega vastu krobelist järeleandmatut müüri. Ta peatus nagu kinninaelutatult. Edasi enam ei pääsenud. See oli umbkäik. Ja tagasi ta ei võinud minna.

Sammud, lõõtsutavad hingetõmbed tulid lähemale. Äkki jäi Ahv seisma ja vandus; tema häälest kostis võidurõõmu. Ta sai aru, kus ta on, ta teadis, et Manne on lõksus. Manne oli kikivarvule tõusnud, kätega ühest torust kinni saanud ja end üles vinnanud. Nüüd ta rippus, põlved kõvasti vastu toru, käed ristis, pidas hinge kinni ja ootas. Näha polnud midagi, võis ainult kuulatada.

Järsku kuulis Manne nõrka krapsatust, süttiva tiku leegist lõi tema ümber sedamaid valgeks, ja siis tundis ta end vöökohast julmalt tiritavat. Ahvi suured käpad krahmasid temast kinni ja rebisid ta alla nagu kaltsu, must hingemattev hirm haaras otsekui mingi palavik tema olemuse, teadvust läbis välguvalgusena helendav sähvatus, ja nagu ähmases filmis nägi ta kõiki neid kaelamurdvaid, elukardetavaid, vabisema panevaid situatsioone, millesse ta oli oma lühikese elu jooksul segatud olnud: seda korda,

kui ta Skinnarvikeni ääres redelit mööda õllevabriku korstna otsa ronis, peapöörituse tõttu kokku varises ja rippuma jäi, kuni tuletõrjujad ta alla tõid; seda korda, kui ta jääpangal Norrbro[1] poole purjetas ja pootshaak ta päästis; seda korda, kui tal külmas vees kramp tuli ja ta kahe praami vahel vaieril rippus; seda korda . . .

«Appi!» röögatas ta.

Aga tema karje lämbus, ta paisati maha ja suu läks saepuru täis. Siis tundis ta põletavaid näpistusi kogu kehal, raudsed sõrmed haarasid kuklast, piss hakkas iseenesest tulema, püksid tõmmati maha, ja nüüd algas julm klohmimine ja näpistamine, kuna haare kuklas üha tugevnes. Ta minestas. Hirmust, väsimusest ja valust.

Kui ta teadvusele tuli, oli niisama pime. Tema puretud selg jooksis verd, pea oli nagu valusalt tuikav tomp, silmade ees sähvisid rohelised välgud, käed olid nagu halvatud, pooleldi liikmeist välja väänatud, ja jalad ei kandnud, nagu oleksid nad olnud kaua sooja imevasse mutta maetud. Ta upitas end põlvedele, liikus käsikaudu kobades edasi, vajus kokku, tõusis uuesti, tõmbas püksid üles ja vaarus pea kohisedes ja kumisedes pimedaid käike mööda. Lõpuks pidi ta peatuma, tal oli paha, ta oksendas ja tundis end pärast seda nagu pisut paremini, pea läks selgemaks ja talumatult näriv valu andis nagu veidi järele. Tunniajalise otsimise järel ta mõistis, et on luku taha pandud, võib-olla edasiseks nüpeldamiseks. Ta leidis üles mõlemad rauduksed ja veendus, et need on kõvasti lukus. Hirmust Ahvi ees ei julgenud ta kloppida. Selle asemel hiilis ta pimedatesse käikudesse tagasi, otsides valguseriba, mis juhataks ta mõne lahtijäetud augu või luugi juurde. Pärast seda, kui ta oli nelja keldrisse sisse murdnud, leidis ta ühe paokil luugi. Väljast kostvad hääled ja tänavakära aitasid tal orienteeruda. Ta surus oma kõhna keha läbi avause, puges kõnniteele ja pani läbipekstuna, tõinates, kuid tulvil hirmsat kättemaksuiha kodu poole ajama.

Mannel ei olnud isa. Ühed isad oleksid kojamehest hakkliha teinud, teised oleksid ta toore peksmise pärast kohtusse kaevanud. Manne pani oma lootuse kambale.

---

[1] Sild, mis ühendab Stokholmi põhjaosa Vanalinnaga. Tõlk.

Kolm nädalat mängiti kojamehele kõige kuratlikumaid vingerpusse; pikast klaastorust hernepüsside kogupaugud, mis hilisõhtuti vastu tema aknaid rabisesid, ei lasknud tal poole ööni silma kinni panna; poisid tõmbasid risti üle keldrikäikude nööre, mille otsa ta pikali kukkus; teda pommitati pimedusest mädanenud kartulitega, ja kord leidsid nad surnud roti, mille nad läbi kirjakasti avause tema tuppa lasksid. Neli korda püüdsid nad teda ähvardavate anonüümkirjadega hirmutada, kasutades allkirjana Nick Carteri raamatutest laenatud kõige saatanlikumaid *nom-de-guerre*'e, kaks korda külastati katlamaja ja saeti katki kõik kühvlivarred, nii et ta pidi paljakäsi sütt ahju ajama; ühel teisel korral varastati voolumõõtjakapist kaitsekorgid, nii et maja oli pool päeva pime. Tõeline võidurõõm valdas Mannet, kui vargsi ringiliikuv kumu teadis pajatada, et kojameest ähvardatakse ametist lahti lasta. Aga viimane hoop oli kõige hirmsam: Ahvi mootorpaati puuriti kuusteist auku ja see vajus Pålsundis põhja.

Mootorpaat oli kojamehe uhkus. Ta oli selle VTÜ (Vabatahtliku Tuletorkijate Ühingu, nagu seda kutsuti) loteriil võitnud. Paadi nimi oli «Dolores», ta oli mahagonipuust, tal oli ruhv ja ta oli tehnika viimase sõna järgi varustatud — uhke kiirsõiduk, mis tegi neliteist sõlme ja mida teised kadedusega vaatasid. Juba märtsi lõpul läksid mootorpaadiomanikud pühapäeviti oma paatide juurde, eemaldasid rasked talvekatted ja hakkasid kerelt vana värvi maha kraapima. Mõni laskis oma paadi juba aprillis vette, kui Riddarfjärden jääst vabanes ja mahe kevadine õhk ei tõotanud enam kõvemat külma. Kojamees kuulus kõige varasemate hulka. Pühapäeviti oli ta hommikul aegsasti platsis ja nokitses oma paadi kallal, samuti igal vabal argipäevaminutil. Need olid tema parimad hetked, tige kondine ahvinägu omandas siis leebe, sõbraliku ilme, ta vilistas, laulis jämeda põriseva bassihäälega ja unustas vahel uudishimulikele jõnglastele, kes tema ümber kogunesid, ähvardavalt rusikat näidata.

Massa Tull, Manne parim sõber, tegi selle ettepaneku. Esialgu Manne protesteeris, tema meelest oli see liiga jultunud. Massa isa oli klubi öövaht. Kui esimesed paadid olid vette lastud, käis ta igal öösel rannas ringi, hoolitsedes selle eest, et keegi kõrvaline paatidele kurja ei

teeks. Kaks päeva pärast seda, kui Ahvi paat oli vette lastud, tuli kogu kamp pimedal õhtul randa tema paadi juurde. Sadas jämedat vihma. Massa isa oli puuhoovi vihmavarju läinud ja jõi ühe veovoorimehega õlut. Poisid avastasid neli vanast kokkuvarisenud paadisillast alles jäänud posti, neil läks korda Ahvi paati tasapisi vaiade vahele nihutada, mille järel Massa tõstis põhjalaugid üles ja alustas oma julma tööd. Vesi pahises aukudest sisse, paat vajus paar tolli, kaldus pisut külje peale viltu ja jäi siis vastu nelja tugevat posti toetudes paigale. Ülejäänud poisid pidasid vahti. Pärast töö lõpetamist ütles Massa:

«Nüüd läheme Klaasihoovi.»

Klaasihoov, õige Klaasihoov, mida Manne tol õnnetul pärastlõunal asjatult oli otsinud, asus väikesel tühjal platsil Reimersholmil, otse piiritusvabriku väravavõlvi vastas. Hoovi taga oli suur kuur, kus asus elatanud kaltsukaupmehe Flodi ladu. Öösiti magas taat paksult vanadesse ajalehtedesse ja riideräbalatesse mässitult tuulises kuuris. Poiste suurim lõbu oli nõksutada kõvasti tuhandete tühjade pudelitega täidetud kaste ja panna nad öötsuma, nii et tekkis hele kilin, nagu oleks arvutu hulk kelli korraga helisema hakanud. Siis tormas vanamees harilikult välja ja kihutas nad minema. Pudelikastid, virn virna kõrval, seisid plangu ääres ja olid viinavabriku omad. Kuid osa laoruumist kuulus kaltsukaupmehele, kes käis päeval oma käruga ringi, ostis kokku tühje pudeleid ja igasugust rigu ning veetis ülejäänud aja pudelite sorteerimise ja pesemisega. Vahel oli ta heas tujus ja lubas poistel lähemale tulla. Need osutasid talle väikesi teeneid, aitasid tal raskeid pudelikaste tõsta ja said vastutasuks võimaluse imetleda vanamehe kõige kallimat aaret, vana kappkella, mida taat kummardas nagu muistne vene talumees oma ikooni. Tihti nägid nad teda kella ees põlvitamas, ametis roostes raudpommide ülestõmbamisega või salapärase sisemise mehhanismi rihtimisega. Pärast seda jäi ta mõnikord mitmeks tunniks samasse asendisse, hardunult kella tikk-takki kuulates ja pomisedes:

«Oh jumal, oh jumal! Aeg läheb...»

Aeg oli talle püha mõiste; ta austas seda nagu mingit müstilist olendit, jumalust; aeg oli tema usk ja kell tema altar. Iga kellalöök oli talle sõnum tundmatult, tema

hinge jumaluselt, keda ta sügava, sõnatu aukartusega kummardas. Ta võis järsku töö katki jätta, kella ette seisma minna ja vaikides kuulata, kuidas see kõige pühamat tundi tähistades kaksteist lõi: need surisevad ning naksuvad helid olid talle märgiks, et tema jumal elab ega ole teda unustanud. Lõunalinnaosa agulites oli talle nimeks pandud Kell ja Aeg-Läheb.

Vanamees langes ühtepuhku poiste vempude ja nurjatute kelmustükkide ohvriks. Kõige harilikum nali oli, et nad varastasid tema laost öösel mõne tosina tühje pudeleid ja müüsid need talle tagasi; samad pudelid varastati järgmisel ööl jälle ära, ja nii kestis kogu jant ühtesoodu edasi, kuni poisid tüdinesid või kuni vanamees sagedaste külaskäikude pärast umbusklikuks muutus.

Poisid jõudsid Klaasihoovi juurde, hüppasid osavalt üle plangu, hiilisid piki kastivirnu ja hakkasid neist ettevaatlikult pudeleid koukima. Teised arvasid, et teoksil on harilik vemp, kuid Massa ütles:

«Me viime need Ahvi paati.»

Nii toppisid nad siis ruhvi tühje pudeleid täis. Milleks see hea pidi olema, seda ei teadnud keegi, arvatavasti Massa isegi mitte, see oli ainult äkki pähetorganud idee, mis talle lõbu valmistas. Võib-olla hakatakse Ahvi kahtlustama, et ta on pudelid vanamehelt varastanud või et ta hirmsal kombel joob, — ühesõnaga, Massa leidis, et temp on vaeva väärt, ja teised lõid üksmeelselt kaasa.

Järgmisel päeval kogunes terve Manne kamp hommikul vara Pålsundi äärde, et märulit pealt näha. Imelikul kombel jäi Ahv hiljemaks kui tavaliselt. Kell sai üheksa ja kümmegi, enne kui ta viimaks suurt kohvrit, mitmesuguseid pakke ja vaipu kandes nähtavale ilmus. Kanali mõlemal kaldal valitses elu ja liikumine, kraaprauad kriuksusid, mootorid surisesid, leeklambid sihisesid ja paaris kohas lasti uusi paate laulu ja hõisetega vette.

Esimese ropsuga ei märganud Ahv, et paadiga on midagi korrast ära. Ta noogutas teistele ja ronis tähtsa näoga paati. See lõi õõtsuma. Ahv jäi püsti seisma, jahmatusest keeletu, ja vaatas ringi. Poisid tõmbusid julgeoleku huvides kõrvale, et mitte silma puutuda ega temas kahtlust äratada. Nad nägid, kuidas Ahv pani kaasatoodud asjad ära ja tuli siis maale, päästis kinnitustrossid lahti ja hakkas paati vette lükkama. Asi ei edenenud,

suur läikiv paat õõtsus ja laperdas. Alles paari teise mehe abiga sai ta selle sügavasse vette. Siis asus ta vett välja loopima. Ta tõstis põhjaluugid üles, laskus kummargile, ja äkki vallandus tema kurgust kähe läbitungiv karje, mis summutas korrapealt ümberringi valitseva kõnekõmina ja kära. Siis tõstis ta käed üles ja röögatas.

Paat vajus.

Vesi tõusis aeglaselt, peaaegu märkamatult kõrgemale. Ahv seisis keeletult, käed üles tõstetud, ja vaatas metsikult ringi. Kui vesi talle põlvini ulatus, kalpsas ta ruhvikatusele ja jäi sinna istuma, võimetu midagi ette võtma. Alles siis said teised aru, milles asi seisab. Hüüti, hõisati ja huilati talle:

«Paat vajub! Hüppa maale!»

Kuid Ahvil oli niisugune nägu, nagu ei oleks ta hüüdeid kuulnudki, ta oli kurt kõige vastu, mis tema ümber toimus, kükitas endiselt ruhvikatusel ja vaatas vette. Kui paadi suur kere mulisedes vee alla vajus, tõstis ta käed üles, ajas end sirgu, kargas ettepoole ja hakkas kätega vehkides maale ujuma. Teiselt kaldalt tõugati paat vette ja võeti ta peale, ta jäi ahtrisse istuma ja põrnitses tuimalt kohta, kus «Dolores» põhja oli vajunud.

Äkki ta võpatas. Midagi kerkis mulle ajades põhjast üles. See oli liitrine pudel, mis tõusis, kael ees, pinnale, nagu oleks keegi talle alt vopsu andnud, kadus paar korda mulksudes vee alla, kaldus siis küljeli ja hakkas pikkamööda vajuma. Veel üks pudel tõusis pinnale. Sel õnnestus vee peale jääda. Palju pudeleid, kindlasti terve tosin, kerkis pinnale, ujudes paadi uppumiskohal aeglaselt ringi.

Ahv hüüatas. Mees, kes ta oma paati oli võtnud, aerutas paar meetrit tagasi, Ahv õngitses ühe pudeli veest välja ja ütles siis mehele, et see ta kaldale sõuaks. Maal jäi ta püstijalu seisma ja põrnitses tema ümber kogunenud uudishimulike parve. Äkki tõstis ta käe ja karjus:

«Tull! Kus on Tull?»

Tull oli kodus ja magas. Massa sai käsu isa kohale tuua. Ahv jäi sama koha peale liikumatult seisma, pudel ikka peos. Tema nägu oli raevust, hirmsast vihast moonutatud, mis sundis teisi pelglikult eemale tõmbuma ja kaduma. Keegi ei julgenud teda kõnetada. Läbimärjana, liikumatult seistes, pudel pihus, ootas ta kannatlikult üle poole tunni. Kui Tull viimaks nähtavale ilmus, hüüatas

Ahv kähedalt, tormas pahaaimamatule öövahile vastu, tõstis pudeli ja purustas selle vastu tema pead. Tull röögatas, vaarus tahapoole, haaras mõlema käega peast kinni ja karjus:

«Appi! Hull! Ta tapab mu!»

Pudelikael peos, ründas Ahv teda meeletus raevus. Massa sööstis esimesena isale appi. Ta sai pudelikaelaga hoobi, mis lõhestas tal pool nägu, teistel, kes ligi tormasid, tõmbas Ahv käed ja peod lõhki. Alles siis, kui pool tosinat meest olid koos temast jagu saanud, jäi ta rahulikuks. Ta viidi minema ja verest leemetav Tull toimetati punase risti autoga haiglasse, kuhu ta jäi kuueks nädalaks. Massa nägu õmmeldi kokku, ja tollipikkune arm, mis valendas vorbina tema vasakul põsel, oli viimane ning kõige püsivam mälestus kamba pikast sissisõjast Ahviga, number üheteistkümnenda kardetud kojamehega, kõikide poiste hirmuga...

Mõni aeg pärast seda said nad kuulda, et Ahv oli ära kolinud. Tema asemele oli tulnud uus kojamees. Kuid hoov oli niisama tühi ja mahajäetud nagu ennegi. Võttis kaua aega, enne kui lapsed söandasid üle selle päratu musta nelinurga yudida, enne kui mustal tsemendil jälle tärkasid pallimängud, kuuliveeretamine, hüüded ja kilked; enne kui mudilased jälle söandasid nukumajadega sarnanevate ventilatsioonikaitsete ümber kulli mängida ja hoovi sünge ruudu oma kolm- ja nelinurki, oma valendavaid, lootusrikkaid varesejalgu täis joonistada, mis näitasid, et number üheteistkümnenda hoov ei ole teistsugune kui teised, kus lapsed päevad läbi mängisid ja hullates ringi jooksid.

Aga siis oli kevad tulnud ja poisteparved siirdusid hämaratest hoovidest linna serva ja lahtede kaldaile, et vallutada sealset sooja ning sõbralikku maailma.

PURJUS MEHED

Tulevad!

Voorimees oli nende vahel, nad laulsid ja röökisid, pudelid välkusid videvikus. Nurga peal viltuvajunud paju all jäid nad seisma, hoidsid üksteisel kaela ümbert kinni ja kõikusid edasi-tagasi. Voorimees vajus põlvili. Teised võtsid tal kaenla alt kinni ja katsusid teda üles upitada.

«Üles, mees, üles, mis see's olgu!»

Oli suveõhtu videvik. Raske liikumatu roheluserüü kattis vahtrate võra. Pajude teravaotsalistelt lehtedelt tilkus vaikust Pålsundi vette. Kõik mootorpaadid olid väljas, ainult mõni mädanenud tappidega sõudepaat, poolest saadik vett täis, losutas oma kinnitustrossi otsas ja kiikus nähtamatuis ummiklaineis, mida tekitas Laevatehase neemest mööduv valge reisilaev, kui ta avarate tuuliste Mälari lahtede poole suundus.

Poisid istusid kägaras okste vahel ja kuulatasid. See polnud esimene kord. Seda juhtus pea iga õhtu. Kuid täna olid nad hullemad kui harilikult.

«Vahi!» ütles Loppa. «Hulkur on ka kaasas!»

Ta pigistas oma pikad paigalpüsimatud varbad paju tüvest esileulatuva vana oksatüüka ümber.

Hulkur oli rändav kaltsukorjaja, kes igal kevadel linnaväravate taha kadus ja aeg-ajalt tagasi tuli, päikesest pruuniks põlenud, särgikaelus lahti, püksirihm kumeras kaares üle kõhu ja vanad plekksepapüksid, õlised ning läikivad nagu paar vihmaveetorusid, lõhkiste kingade peale alla vajunud.

Hulkuril oli kaseoks käes, ta vehkis sellega siia-sinna ja laulis täiest kõrist. Poisid istusid kössitõmbunult ja kuulasid:

Siis tuleb ta ja kena näib,
nii uhkesti ta käib...

Laulu lõpp uppus segasesse mõminasse. Voorimees oli endiselt põlvili. Ta nuttis.

«Aidake mind üles, vennad, aidake mind üles...»
«Vennad,» mõnitas Dingelman, «vennad! Kuradi palvevend!»
Voorimees jäi vait ja ohkas. Ta vajus küljeli ja lõi pea vastu puud, nii et poisid tundsid värinat üles paju ladvani jooksvat. Väike Jånne pööras oma kõhna poisikesenäo kähku kõrvale ja pigistas silmad kinni. Manne tõmbas tal käega kohmetult üle selja. Ta teadis, miks Jånne näo ära pööras. Voorimees oli Jånne isa.
Nüüd oli Pigipäka kord. Pigipäkk oli väike kahvatu kingsepp tänavanurgalt, see, kes kõik oma kingad igal laupäeval nagu mingiks ärisildiks välja riputas. Või ehk hoopis selleks, et neid tuulutada. Ta sidus nad ridva külge, talbas ridva tooli ja poolavatud ukse vahele ja jätkas siis tikutamist. Tema suu oli alati väikesi valgeid saapatikke täis ja ta rääkis kokkupigistatud huultega, susinal, kähedalt. Kui tuli uusi kundesid, näitas ta ridvale, kus kõlkusid katkised saapapaarid, ja pomises:
«Ei ole aega, ei ole aega!»
Aga nii oli ainult laupäeviti. Ta oli pikkapuhkuvõtja ja jõi vahel kaks nädalat järjest. Esimestel päevadel joonistasid kvartaali-poisid suure pappsildi, mis kujutas Pigipäka kingaritva, kuid katkiste saapapaaride asemel oli see viinapudeleid täis riputatud. Alla kirjutasid nad trükitähtedega:

14 PÄEVAKS SULETUD.

Pigipäkk tuli tagasi, rebis sildi maha ja istus ning tikutas jälle mõne nädala vaikselt ja tusaselt, ilma et oleks sõnagi lausunud. Tema naine õiendas kundedega.

Nad olid paju alla laagrisse löönud. Poisid hakkasid rahutuks muutuma. Voorimees norskas ja Jånne piilus alla oma olemasolu peasüüdlase poole. Voorimehel oli piits käes nagu tavaliselt. Selle vars oli katki, piitsast polnud õieti muud järel kui piug ja väike jupp varre ülemist otsa. Ometi võis Voorimees lüüa sellega vägevaid plakse, «lõigata kärbsel kõrvu,» nagu Dingelman ütles, ja äiata pikki vihisevaid nähve paljajalgsetele jõnglastele, kes tilpnesid tema pika madala redelvankri otslaua küljes, kui ta hommikuti Münchensbacket mööda alla logistas.
Aga nüüd oli pühapäevaõhtu ja videvik ja vaikus, mis tegi poistel meele kõhedaks. Linn oli nagu surnud. Ainult

kaugelt eemalt kostis Mälari laevade tuututamist ja Varvsgatani parvesilla äärest eemalduvate, üle Riddarfjärdeni teele asuvate parvede kähedat puhkimist. Långholmi[1] sillal seisis paar kordnikku ja sülitas. Ja väikeste võretatud akendega kollase vangla üle laotus pikkamööda suitsuse suveõhtuhämariku vaikus ning rahu.
Kaugelt eemalt, Laevatehase tagant, kostis heledaid kilkeid. Seal suplesid tüdrukud. Teisest küljest kostis tumedaid mütse. Seal mängisid suuremad poisid jalgpalli. Ja nende taga, vana värvikoja roosa hoone lähedal asuvais lõhanguis kõhutasid kaardimängijate kambad. Aegajalt kostis üksikuid hüüdeid:
«Pank!»
«Pass!»
«Lehed lagedale!»
Ent muidu oli kõik vaikne. Rahutuks tegevalt vaikne. Poisid kummardusid ettepoole, kiikasid vargsi lehtede vahelt. Pigipäkk ja Voorimees norskasid. Hulkur ja Dingelman olid kaelakuti koos ja laulsid. See oli Eira-laulu viimane salm:

Ja see, kes kirjutand need lihtsad read,
on torme tundnud elu mere peal.
Tal ammu meelest, mõttest taevaväed.
Ta purjetab, kord põhja laev tal läeb...

Seejärel ajasid nad pea selga ja naersid täiest kõrist.
Viimaks kummardus Dingelman ettepoole, krahmas viinapudeli, mis oli rohu sisse veerenud, ja silmitses seda. Jõllitas sellele tükk aega otsa, pilgutas punaseid lauge ja pomises enda ette. Lõpuks kärgatas ta:
«Otsas, püha kurat, viin on otsas mis otsas! Üles, mehed, üles, mehed!»
Pigipäkk avas ühe silma, tõstis aegamööda käe ja viipas: ei ole aega, ei ole aega!
Voorimees norskas nagu ennegi. Hulkur sügas karvast näsust rinda, nii et peaaegu kustunud tätoveeringuga karedale nahale ilmusid pikad kriimud. Seejärel ta haigutas, suud koledasti pärani ajades, ja võttis tubakatoosi. See oli suur nagu õmbluskarp või väiksemat sorti võitoos, pikk nahklapats kaanel. Ta koputas sõrmenukkidega vastu toosi külgi, sikutas pikkamisi lapatsist — käis väike «pumps» —, vajutas pöidla ja nimetis-

[1] Mälari saar, kus asub keskvangla. Tõlk.

sõrme toosi, tegi kena kummarduse, pööras end kõrvale ja pistis korraliku tubakapussi ülemise huule alla. Koputas jälle, koukis toosist ja suskas veel ühe pussi lõppesse. Seejärel lõi ta näpuga õhus nipsu, tiris lagedale taskurätiku, mis oli suur nagu mereröövli lipp, ja nuuskas nina, nii et vurrud tolmasid ja paju teravaotsalised lehed tema pea kohal värisema lõid. Siis pakkus ta Dingelmanile.

Dingelman oli õllevedaja. Pikk kõhn kahvatustõbine mees, sinine põll püksirihma alla üles keeratud, äripäeviti üle õla rippuva pauna rihmast hõõrutud hele vööt üle pluusi. Ta ei olnud riideid vahetanud, mehed olid kindlasti otse töölt võtma läinud, kogu laupäevaõhtu ja pühapäeva takkapihta joonud ning jätkavad nüüd, kuni jäävad magama. Varaste hommikutundide kollakaspunases aovalguses veavad nad end koju, poevad väravast sisse, koperdavad trepist üles, pistavad pea kraani alla ja norskavad paar tundi, enne kui järgmise nädala orjus algab. Ainult Hulkur jätkab oma rännakut ühest õllepoest teise, vantsib kogu Brännkyrkagatani otsast otsani läbi, kuni jõuab kodust ikka kaugemale minnes Liljeholmi metsa; sinna jääb ta paariks päevaks lesima, enne kui jätkab oma rännakut, läbi eeslinnade osmikuidülli, päris matside juurde välja, kus ta lõikuse ajal mõnes talus juhusliku tööotsa leiab ja siis linna tagasi tuleb, et uuesti otsast peale hakata.

Dingelman võttis toosi, koukis näppudega, tõstis üles tubli noosi ja peatus siis äkki ootamatu mõtte ajel. Ta tassutas vaikselt magajate, Voorimehe ja Pigipäka juurde ja puistas tubakapussi nende näole. Möödus veidi aega, siis tuli niisugune aevastus, et poisid pidid paju otsast alla kukkuma. Väike Pigipäkk kähvas üles nagu kass, keksis siia-sinna ja aevastas ühtejärge; lühikesed ägedad aevastused: atsih! Voorimehe omad aga kõmisesid nagu teatriäike.

See oli nii naljakas, et Manne puhkes naerma. Ta naeris, nii et vesi silmas, hoidis mõlemat kätt suu ees, kuid see ei aidanud. Teised kloppisid talle rusikaga selga. Aga tema naeris ikkagi. Siis ronis väike Jånne hirmunult paju latva ja peitis end ülemiste okste taha, mis tema raskuse all värisesid ja vabisesid. Teised surusid end pikuti vastu tüve ja Manne, kes järsku taipas, mis võib juhtuda, ronis ühele jämedamale oksale.

Jånne vaatas lehti kõrvale lükates alla ja tõmbus hirmust kössi. All seisis Dingelman kogu oma pikkuses ja näitas näpuga otse tema peale. Tubakatoos oli tal endiselt käes. Pigipäkk lamas ninali rohus ja aevastas tasa, peaaegu kiunudes. Voorimees oli end põlvili ajanud, püksinööbid lahti teinud ja laskis vett. Hulkur kratsis küüntega oma karvast rinda ja tammus jalalt jalale nagu tige karu. Siis võttis ta maast kaseoksa, tõusis varvastele ja vihtus sellega poiste jalgade suunas. Kuid ta tabas ainult pajude teravaotsalisi lehti, mis tulid okste küljest lahti ja langesid aeglaselt maha, varisesid tema vaskpunasele päevitunud näole.

«Poisivemblad, põrgukutsikad! Puu otsast maha, jalamaid! Vaata nolke! Või nemad julgevad vanade inimeste üle irvitada! Kähku maha, ütlen ma!»

Poisid surusid end vaid kõvemini vastu tüve ja oksi ega kõssanudki. Ülemisi oksi ladvas läbis kerge värin. See oli väike Jånne, kes vabises hirmust. Ta nuttis ja sosistas teistele:

«Mis me teeme, mis me teeme? Isa . . .»

Lause lõpp kadus luksumisse. Kuid Manne sisistas:

«Päh, ega nad puu otsa saa! Hoidke ainult kõvasti kinni!»

Vähehaaval hakkas Voorimehele koitma, milles asi seisab. Ta oli end püsti ajanud ja püksinööbid kinni pannud ning piilus nüüd üles okste vahele. Järsku kummardus ta maha, krahmas piitsa, laskis piul hellitavalt läbi peo libiseda ja ütles täiesti selge ning kaine häälega:

«Kas John on seal?»

Järgnes nii sügav vaikus, et poisid võisid kuulda väikese Jånne viiksuvat hingamist. Manne pani sõrme suule ja andis talle märku, et ta vait oleks. Jånne oli ka kõrgel paju ladvas hästi peidus.

Voorimees hõikas jälle:

«Kas John on seal? Siis vastaku ometi keegi! Kas minu poiss on seal üleval?»

Keegi ei vastanud. Siis tuli Voorimees puule lähemale, tõstis piitsa ja äigas laias kaares lehestikku. Manne suust vallandus kähe «ai», ta põsed kahvatasid. Aeglaselt tõmbas ta ühe jala üles. Pöial valendas hele triip. Seejärel tõusis ta püsti, haaras kätega järgmisest oksast ja vinnas end pikkamööda üles.

Nüüd oli Voorimees maruvihane. Jagas vahetpidamata piitsaga hoope. Alumised oksad olid varsti lagedad, lehti rabises vihmana allseisjatele pähe ja kuhjus Pigipäka kokkuvarisenud kogule hunnikusse. Pigipäkk lamas ninali kägaras maas ja tema hall pea noogutas kähedate korisevate hingetõmmete taktis. Tema jalad tõmblesid.

Dingelman tõstis käe, kehitas pükse ja sülitas pihku.

«Oota, ma ronin üles. Pargime neil maitadel naha kuumaks!»

Poisid vaatasid üksteisele otsa. Manne noogutas Loppale, kes ronis ettevaatlikult kõrgemale. Jånne kiljatas:

«Ma kukun!»

Manne haaras tal piha ümbert kinni, toetas teda ja ronis üles tema juurde. Oks praksus, kuid pidas vastu. Loppa tuli järele. Viimaks kössitasid kõik kolmekesi koos ühel oksal nagu ahvid, meenutades mütsakut, millel on hulk paljaid marraskil jalgu, vibavaid varbaid ja värisevaid käsi. Jånnel hakkas piss tulema; lehestikus nirises ja tilkus.

Dingelman tegi hüppe, lõi oma laiad peod tüve ümber ja hakkas lohinal üles ronima. Puu värises. See oli jäme lõhkine paju, mis kasvas längakil Pålsundi vee kohal. Kuid tema koor oli libe ning läikiv, lausa poleeritud kõigist neist poisikesejalgadest, mis aastate jooksul teda mööda üles olid roninud.

Dingelman libises alla tagasi. Siis võttis Voorimees tal ümbert kinni ja tõstis ta üles, Dingelman sirutas käed pea kohale ja krahmas alumisest oksast kinni. Siis said poisid aru, et nende saatus on otsustatud.

Manne tõusis püsti, hoidis Jånnel piha ümbert kinni. Jånne oli nagu värisev tomp. Ta ainult nuttis. Manne sosistas:

«Mine oksa mööda nii kaugele, kui saad. Ja hüppa vette.»

Jånne vahtis talle juhmilt otsa, pööras pead ja vaatas õõtsuvate okste vahelt välja. Nende all kostis Dingelmani ähkimist. Ta ei olnud enam kuigi kaugel.

Nõtkete liigutustega läks Manne oksa mööda nii kaugele, kui söandas, ja viipas Loppale, kes lükkas Jånnet enda ees. Nad olid nüüd otse vee kohal. Nägid suuri munakive, ujuvat lauajuppi ja poolest saadik vee alla vajunud ajalehte. Manne osutas lauajupi ja ajalehe vahele.

«Hüppa sinna. Me tuleme kohe järele. Ujume üle.»

Teine kallas ei olnud kaugel. Nad olid siit palju kordi üle ujunud. See ei olnud mingi kunst. Küsimus oli ainult selles, kas Jånne jaksab, tal oli nii ehmunud nägu.

Nüüd pistis Dingelman oma sasikarvase pea kaks meetrit neist allpool välja. Jånne tõmbas sügavalt hinge, võttis hoogu ja hüppas. Mõlemad teised viskusid kahel pool teda vette. Jånne ujus nagu kass, neelas vett, puhkis, vajus vee alla, kuid tuli jälle pinnale ja pladistas meeleheitlikult edasi. Teised julgustasid teda valjude hüüetega. Manne, kes pidi alati oma võimetega hiilgama, kroolis, nii et vesi pahises. Nad olid paljajalu, ainult särgi ja pükste väel, ujuda oli kerge.

Nende tagant kostis meeste vandumist. Voorimees nähvas neile piitsaga järele, Dingelman kõikus jahmunud näoga kaldal. Pigipäkk oli neljakäpakil maas nagu koer ja Hulkur kraaksus imetlevalt:

«Õige, poisid, just sedamoodi! Laske aga käia, nii et vesi keeb!»

Siis sai ta müksu Voorimehelt, kes tormas ühe sõudepaadi juurde. Dingelman tuli järele. Ilma vett välja loopimata päästsid nad trossi lahti ja tõukasid paadi kaldast eemale. Niipea kui vene jõudis sügavasse vette, hakkas ta vajuma, vesi uhkas lekkivate laudade vahelt sisse. Voorimees tõukas ridvaga tagant ja vandus, Dingelman oli küürakil paadininas ja huilgas:

«Pidage kinni, põrgulised! Pidage kinni, ütlen ma!»

Aga poisid olid juba teisel kaldal. Kui nad veest välja tulid, tilkuvad, märjad, lõdisevad, seisis jalgpallimängijate kamp pikas rivis kalda ääres ja tervitas neid vaimustushüüetega. Ning Voorimees ja Dingelman oma vajuvas venes olid juba vööst saadik vees. Hulkur oli pikali rohus, väherdas ja möirgas naerda. Ainult Pigipäkk oli endiselt neljakäpakil nagu koer ja vahtis, suu imestusest pärani.

Kõrgel mäe otsas kuivatasid poisid oma riideid. Alasti, kägarasse tõmbununa vaatasid nad üksisilmi üle Riddarfjärdeni sinendava vetetaeva, kus tähtedena süttisid tuled. Valge Mälari laev sõitis parajasti sadamasse. Puhkpilliorkester mängis «Soome metsade valssi». Kungsklippa väikeste punaste hurtsikute aknad hõõgusid. Jånne nuttis ikka veel.

POISS KEPIGA

Ta tuli hoovi nagu juhituna sõbralikust käest, kaastunde ja arusaamise, hoole ja abivalmiduse nägematuist sõrmedest. Aga ta oli üksi, kuigi kuulis oma selja taga sõbralikke hääli, olematuid nagu käsigi, viirastuslikke hääli, surnu sosinat:

«Käi ettevaatlikult, armas Manne! Mõtle oma jala peale!»

Kõigepealt pani ta vasaku jala maha. Proovis varbaotsaga — nagu astuks ta haprale jääle. Vaatas igas suunas ringi. Hoov oli tühi. Ainult mõni varblane säutsus ühetooniliselt kitsa tagahoovi päikesepoolses nurgas ja müüril vastu üheksanda hoovi istus tuvi, kes keerutas pead ja jälgis teda pinevalt. Siis tuli vasak jalg ja koos sellega kepp, pikk must kepp, millel oli jäme kummikork otsas. See oli tema jaoks liiga pikk, ulatus nagu kark talle kaenla alla ja lohises pisut järele, kui ta täie sammu võttis. Aeglaselt, kaalutletult, hoolikalt iga liigutust jälgides läks ta päikesepoolsesse nurka. Seal toetas ta selja vastu seina, libistas end ettevaatlikult nühakil allapoole, toetus kepile ja sirutas vasaku jala ette, kuni tundis hoovi sooja tsementi enda all; siis laskis ta kepist lahti, nihutas end paremini istuma, pööras näo päikese poole ja sulges silmad.

Varblased olid minema lennanud. Nad istusid tuvi kõrval müüril, säutsusid, sädistasid, tegid hunnikuid ja turritasid vastastikku sulgi. Nende kõrval konutas tuvi, paks, loid, liikumatu, kestendavad jalad pugusulgede alla peidus, silmad kinni. Nurgast prügitünnide tagant tuli rott, suur lihav peldikurott, saba loha järel, ledis mõne sammu müüri varjus, jäi korraga seisma, tõstis pea, vedas nuuskides õhku, tegi välkkiire täispöörde ja kadus lattukse ning peaaegu kustunud numbriga kuivkäimlate vahele, mis kössitasid pika reana müüri ääres. Kõik

uksed olid lukus, kõik peale ühe. See oli veidi praokil ja lukuaugust paistis võti, nöörijupp ja suur, pisut viltu rippuv niidirull küljes.

Manne piilus silmi kissitades sinnapoole. Ta teadis, kes seal istus. Number üheksa. Pagar Eriksson. Ta oli näinud, kuidas ta vähe aja eest sagrisena ja unerähmasena, tainast täis pritsitud jahuste puukingadega kolistades võtmega välja läks. Silmapilk oli ta kuue selga tõmmanud ja hoovi hiilinud.

Ema magas. Kogu maja magas. Oli pühapäevahommik. Ainult pagar Eriksson oli nagu harilikult öötöölt koju tulnud, magama heitnud ja siis enne kõiki teisi ärganud, sest ta oli maohaige, tusase loomuga ja vihkas lapsi, eriti Mannet.

Nüüd ta tuli.

Manne avas silmad. Pagar ei pannud teda algul tähele. Ta tõmbas trakse üles, kohendades neid oma kitsastele längus õlgadele. Jäi seisma, haigutas, sakutas juukseid. Äkki nägi ta Mannet, krimpsutas nägu, pöördus ja tuli aeglaste lohisevate sammudega lähemale.

Manne oli ühe ropsuga üleval. Pikkamisi lohistas ta kange jala järele, haaras kepist kõvasti kinni, toetus vastu müüri ja talus kindlalt pagari unesegast jahmunud pilku.

«Sa istud siin? Oled sa lombak?»

«Jalg valutab,» pomises Manne. «Ei saa käia.»

Pagar silmitses teda pinevalt. Punaka habemetüükaga hallikassinist nägu moonutas uus grimass. Väikesed seasilmad avardusid ja pominal tuli uus küsimus:

«Valutab?»

«Hirmsasti,» vastas Manne. «Kogu öö valutas. Ei lasknud magada.»

Pagari huuled paotusid. Näole tuli nõutu ilme, keeleots välkus hämmeldunult kord ühest, kord teisest suunurgast. Siis sakutas ta jälle juukseid, tiris trakse ja vaatas ettevaatlikult ringi. Tuvi oli müürilt ära lennanud, varblased olid paigal, kössitasid vaikselt, liikumatult nagu tuvi ennist. Otsekui kuulatasid.

Pagar pistis käe püksitaskusse. Seal kõlises. Otsis, koukis sõrmedega, tõi lõpuks lagedale läikiva kroonilise ja viskas Mannele, kes selle osavalt oma mütsi püüdis.

«Säh, võta. Ja pea siis molu! Tee, et sa kaod! Mis lorutamine see olgu siin seina ääres!»

Manne kummardas. Ta tundis, kuidas ta värises. Ta mõnules. Kerge judin jooksis üle keha, kui ta tundis läikivat ühekroonilist oma soojas peos. Nagu läbi udu kuulis ta pagari puukingade lohisevat klompsumist, kui see kiiresti eemaldus. Välisuks kolksatas, toauks mürtsus. Siis jäi kõik vaikseks. Maja magas. Oli pühapäevahommik.

Manne istus edasi. Istus nagu ennegi, vasak jalg välja sirutatud ja teine konksus, nii et põlv puudutas lõuga. Parem käsi hoidis keppi, vasak surus ühekroonilist.

Varblased säutsusid nagu ennegi, tuvi oli tagasi tulnud. Istus peaaegu samal kohal, ihus nokka vastu küüsi, kudrutas, ajas suled kohevile ja tõusis lõpuks kiirete laksuvate tiivalöökidega lendu, vihises laias kaares kõrgemale, kuni ülemise korruseni, katuseni, ja kadus. Rott tegi uue tiiru, kuid lipsas kähku tagasi. Kuivkäimlatest tuli vänget peldiku ja hapu uriini leitset.

Manne pidas endamisi aru. Kas istuda edasi? Või ära minna? Ta laskis pilgu üle esimese korruse akende libiseda. Need olid kinni. Päike oli alles poolel teel üle kitsa tagahoovi. Vana tolm hõljus laisalt päikesekiirtes. Eemalt, ühest teisest hoovist, kostis ühetoonilist summutatud pahinat. See tuli mustaveekraanist, mis hommikuses vaikuses omaette lakkamatult jooksis. Keegi oli selle arvatavasti eelmisel õhtul kinni keeramata jätnud. See oli nagu karge vulisev oja kõige selle umbse, kurva, haisva keskel, mis teda ümbritses. Nagu vihmasahin, räästarenni pahin, märgi jalgu uhtuvate rentslivete tulv.

Manne pilk libises piki müüri prügitünnideni. Ta nägi poriste pallide jälgi, kriidiga veetud kriipse ja kohmakas trükikirjas maalitud tähti. Ühe rumala sõna olid tüdrukud PIITS-aks ümber teinud. Kõik kohad olid täis nimetähti, nooli, südameid, lapselikke karikatuure. Ja päris all nurgas valendasid tema enda nimetähed: M. A. Ja nende kõrval L. G. Lisa Gull. Peaaegu kustunud ring ühendas neid.

Kuid pagar tegi ta rahutuks. Ta võis iga minut välja tulla, Manne minema kihutada, tal naha täis sõimata, kere kuumaks kütta. Nagu üleeile. Ja kõik koera, Toffsi pärast. Manne oli teda kogu tee Båtgrändist koju süles kandnud — väike ebamäärast tõugu, ebamäärast värvi, ebamäärast päritolu räpane haisev koerakutsikas, äraeksinud, kodutu, haledalt niutsuv peni, kes oli võib-olla auto alla jäänud, hobuse käest tallata saanud või lihtsalt nii

kaugele jooksnud, et ei osanud enam koju minna. Manne tõi ta koju, pesi teda, andis talle piima ja leiba, tegi talle köögi aseme. Ja kui ema koju tuli, öötööst väsinud ning tapetud, ja Manne pidi ühe või teise asja pärast kuskile jooksma, oli vaene peni ühtejärge päris südantlõhestavalt karjunud, kiununud ja vingunud, nii et kaks naabrinaist tulid küsima, mis lahti on. Pagar oli vastu seina põrutanud. Ta tahtis magada. Tahtis rahu ja vaikust. Ta oli koertevihkaja, naistevihkaja, lastevihkaja, poissmees — ja peale selle veel maohaige. Ta oli maja hirm ja maja eitede ohkimiste ja nutulaulude ammendamatu allikas. Pärast kolmekordset kloppimist ja korduvat kõva häälega ähvardamist oli ta ukse taga kella andnud, ja kui Manne avas (ema oli mingi asjaõienduse pärast väljas), tal naha täis sõimanud ja öelnud, et koer tuleb maha lasta. Siis oli Manne esimest korda vihastanud, talle vastu öelnud, ninakas olnud. Ja kui ta õhtul hiljem koeraga välja läks, oli pagar talle kuni Bergsundi pargini järgnenud, teda jalaga toginud ja peoga klohminud ning sundinud koera lahti laskma. See punus minema, nobe, terve ning puhanud, ja kadus Paviljoni nurga taha. Manne hüppas üle aia, tundis vasakus jalas põletavat valu ja jäi nuttes, abituna, hüljatuna lamama, kuna pagar teda käte ja jalgadega vihaselt togis. Alles kui ta eemaldus, hakkas Manne röökima:

«Appi! Mu jalg! Jalaluu on katki!»

Ja kui pagar oli kadunud, liipas ta koju. Jalg valutas pisut, aga see ei olnud ohtlik. Ta võis käia nagu harilikult. Kuid otsustas kometit mängida. Ta luukas, keksis ühe jala peal ja oli varsti poiste, oma sõprade ringist piiratud. Siis tuli Lisa Gull, majaperemehe tütar, ja tahtis teda haiglasse viia. Kuid Manne keeldus. Koledasti nägu krimpsutades, läbimõeldud, kavalalt kaalutletud liigutustega laskis ta end tuppa aidata. Lisa pani ta köögipingile pikali, istus kolm tundi tema juures, andis talle šokolaadi ja kooke ning askeldas tema ümber nagu õde, jah, nagu midagi enamat. Ta patsutas teda, pigistas ettevaatlikult tema jalga, kastis käterätiku märjaks ja sidus kõvasti jala ümber, toetas teda ja tõi talle lõpuks kaks raamatut — «Ohio lõks» ja «Roosid õitsevad», millest Manne esimese ühe sõõmuga läbi luges, roosid aga saatuse hooleks jättis. Järgmisel päeval tuli Lisa musta kepiga, mille ta oli laenanud Holmerilt, väikeselt murelikult trammi-

konduktorilt, kelle naine oli kolm kuud tagasi ära surnud ja elu lõpupäevil kepiga ringi lomberdanud. Just tema, surnu sosinat kuuliski Manne kõikjal enda ümber:

«Käi ettevaatlikult, armas Manne! Mõtle oma jala peale!»

Välisukselt kostis kergeid samme. Tüdrukud tulid. Lisa Gull kõige ees. Manne tundis, kuidas tal puna näkku tõusis ja põsed õhetama lõid. Ta tahtis püsti tõusta, kuid Lisa oli krapsti kohal ja aitas ta üles. Aeglaselt, varjatud rõõmuga, mis oli suurem kui mõnu ühekroonilise puhul nüüdsama, ajas Manne end seina najale püsti, käsi tüdruku kaela ümber ja põsk vastu tema põske. Ta vastas põiklevalt tema küsimustele, luiskas, keerutas ja lipsas kõrvale, kui Lisa tahtis tema jalga katsuda. Lõpuks jättis tüdruk ta rahule, võttis väikesest võrkkotist kolm palli ja hakkas teiste tüdrukutega mängima. Manne seisis ja vaatas pealt.

Äkki lõid nad punti, kogunesid viie-kuuekesi kobarasse, Lisa Gull keskel, sosistasid, panid pead kokku, kihistasid naerda.

Lisa tuli tema juurde. Tal olid lühikesed spordipüksid jalas ja sinine käisteta pluus seljas, nii et Manne võis käiseaukudest kaugele sisse näha. Heledad käharad juuksed olid taha kammitud ja juustepiirilt üle lauba käiva laia sinise siidpaelaga kokku seotud. Põskedel olid väikesed naerulohud ja nina oli tedretähti täis. Tema silmad särasid Mannele vastu.

«Me läheme Paviljoni juurde. Sireleid näppama.»

Manne noogutas. Kas ta peaks kaasa minema? Ta heitis kiire pilgu akende poole. Maja magas. Ema magas.

Aga Lisa otsustas.

«Hüva! Me oleme varsti tagasi.»

Nad läksid. Samal hetkel tuli pagar välja. Tüdrukud jooksid kilgates läbi koja eeshoovi, lipsasid tänavaäärse maja väravavõlvi alla ja kadusid. Manne ajas end püsti ja hakkas luugates ning nägu krimpsutades aeglaselt pagarile lähenema, püüdes oma liigutusi samal ajal hoolikalt kontrollida. Pagar seisis, pea ettepoole õieli, haises viinast ja jõllitas Manne otsa, kes tuli pikkamööda ning värisedes lähemale. Ta toetas kepi kojatrepi alumisele astmele, proovis, kas kumm ei libise, ja tõstis vasaku jala koledasti nägu moonutades trepile. Samas sai ta müksu rindu ja pagari kähe viiksuv hääl lausa pakatas tigedusest:

«Alalõpmata üks kisa ja kära! Kas ma ei öelnud sulle juba — katsu, et sa kaod! Kasi plikadele järele, kuradi konnapoeg!»

Järsku jäi ta seisma, vaatas luuravalt tema jalga.

«Ja üleüldse oled sa niisama vähe lonkur kui mina! Kuradi vigurid! Mängid santi, poisimolkus!»

Ta rebis Mannel kepi käest ja müksas teda. Manne vaarus, käed laiali (ta oli kõigest hoolimata kepiga harjuma hakanud).

«Tee vehkat! Lase käia! Küll ma sulle sõidu sisse teen! Noh, kas ei võta ikka veel vedu või?»

Manne kõhkles. Pagar oli purjus. Ta oli ohtlik. Maja magas. Oli pühapäevahommik. Ema magas. Abi ei olnud loota. Tüdrukud olid läinud

Ta tõmbas sügavalt hinge, laskis küürakile ja jooksis ettepoole kumaras, üks käsi näo ees, otseteed läbi hoovimaja koja eeshoovi ja lipsas tänavaäärse maja kangialusest tänavale. Pagar jõudis talle kepiga üle turja äiata ja viskas selle talle siis järele. Tema irvitus kõlas vastikult Manne kõrvus.

Kuid tänaval, päris värava ees, seisid tüdrukud. Ja nende keskel oli Lisa Gull. Ta hoidis midagi süles, midagi valget ja pruuni, mis niutsus ja klähvis. See oli Toffsy, plehkupannud koerakutsikas.

Liiga hilja. Manne ei jõudnud enam peatuda. Ta lendas keset tüdrukutesumma ja kukkus peaaegu ninali, ning kui ta end püsti ajas, ei olnud tema liigutustes, mis olid täiesti loomulikud, märkigi mingist hädast või valust. Lisa Gull vaatas talle ainiti otsa ja pani koera maha. See roomas niutsudes Manne jalgade juurde, liputas saba, hüppas teda mööda üles ja haukus rõõmust. Kui peni oli viimaks rahunenud ja Manne ringi vaatas, olid tüdrukud kadunud. Ainult Lisa seisis endiselt paigal. Ta vaatas Mannele kummalise pettunud pilguga otsa ja ütles aeglaselt, kuigi veel pisut küsivalt:

«Sa s a a d käia? Sul ei ole keppi v a j a?»

Manne vaatas maha. Ta ei olnud võimeline vastama. Kutsikas kargles tema ümber. Aga kui Lisa Gull eemaldus ja lähenes teistele, kes seisid nurga juures, kivine nägu ära pööratud, selg põlglikult Manne poole, järgnes koer talle. Manne seisis ja vaatas neile järele, kuni nad silmist kadusid.

Nad ei läinud Paviljoni. Nad läksid Långholmile, Badbergetile. Istusid seal kogu pühapäeva ja vaatasid valgeid Mälari laevu, mis eemaldusid kaldast, mürtsuvad orkestrid vöörtekil, reelingud pühapäevaselt rõivastatud inimesi täis. Manne hiilis üksi ning mahajäetuna põõsastes ja nägi, et nad istuvad liikumatult mäel nagu linnud, tõsised, sõnatud. Ta ei julgenud nende juurde minna.

Õhtul videvikus, kahvatult kumavaist lampidest valgustatud juunikuu pehmes tumesinises videvikus, mis oli täis õitsvate pihlakate ja sirelite lõhna, hiilis ta Paviljoni juurde, ronis plangule ja murdis suuri, siniste lõhnavate õiekobaratega sirelioksi. Neid sai hiiglakimp, mille ta nööriga kokku sidus.

Siis hiilis ta koju. Peatus tänavaäärse maja ukse ees, läks vaikselt trepist üles viimasele korrusele ja jäi Lisa-Gulli ukse ette seisma. Ta riputas sirelikimbu käerauа külge, ei julgenud helistada ja läks niisama vaikselt trepist alla. Maja magas. Oli peaaegu kesköö. Pagar oli ära, ema veel tulemata. Manne oli niisama üksi nagu ennegi.

INTIIMNE STSEEN

Manne majja tuli uusi elanikke...

Kõigepealt nägi ta vanamehi. Ühel päeval, kui ta pööningule tühja pesukorvi järele minnes trepist üles jooksis, avanes päris tema kõrval uks ja välja tuli vana mees. Tema kummaline käitumine sundis Mannet trepil peatuma, paar astet allapoole minema ja nii asetuma, et tema silmad olid kojapõrandaga ühel kõrgusel. Vanamees tuli nimelt, selg ees, ettepoole kummargil, nagu püüaks ta oma ülakeha naela otsa riputatud särgist vabastada, ja jäi lõpuks ukse ette seisma, müsides tema ümber mähkunud lillelist eesriiet, mille ta pikkamööda üle pea ära tõmbas ja kangete kobavate liigutustega uksest sisse tuupis. Seejärel sulges ta ukse. Kahele kepile toetudes vedas ta end üle koja teise ukse juurde ja helistas. Pika ootamise järel see avanes ja Manne nägi vilksamisi, põgusalt vana meest valgete juuste ja valge habemega, mis piiras erepunast nägu. Tema kähisev hääl kudises sõbralikult teisele vastu, see noogutas talle ja köperdas sisse, mille järel kõik vait jäi.

Manne läks viivitades trepist üles ja lipsas pööningule. Ta viis pesukorvi alla hoovi ja läks üles tagasi. Parajasti kui ta möödus uksest, mille taha vanamees oli kadunud, avati see ja teine taadiköbi, too, kellel oli punane nägu, astus välja. Manne tabas korraks tema helesiniste tuhmide silmade pilgu ja kuulis jälle kudisevat häält:

«Kuule, poiss, kas sa ei tahaks vanamehele väikest teenet osutada?»

Manne seisatas nagu naelutatult, noogutas ja vaatas uudishimulikult vanamehe punasesse näkku, kus kortsud ja sooned katsid segases virvarris risteldes nina ja põski nagu tumedatest soontest keerulise koega krepp, nagu puruks rebitud ämblikuvõrk. Kõige selle keskelt kerkis siniselt klantsiv päratu nina, täis kollaseid koeranaelu,

mis olid säbarjate ladestustena üle ninatiibade rännanud, nii et kõik see sarnanes näoga, mis on lagunemas või mädanemas. Päratu nina alt vihvas väike kipras suu, mida hõredad hallid vurrud ainult osaliselt varjasid. Lõuaots oli paljas ning punaka läikega. Selle ümber kasvas hõre porihall habe, mis näis põskedelt õhkuvast kuumusest krussi kiskuvat ja hõredate mätastena alla, kipras kalkunikaela poole suunduvat. Silmad olid nagu imikul, olgugi väiksemad. Nende pilk, mis aeg-ajalt kaugenägelikult ning hajameelselt Mannel peatus, oli jäigalt ekslev.

Vanamees tõi lagedale määrdunud rahakoti ja napsas sellest värisevate sõrmedega viiekümneöörilise, mille ta Mannele ulatas, öeldes:

«Pakk nuusktubakat. Mis üle jääb, selle eest võid kompvekke osta.»

Siis astus ta tagurpidi uksest sisse ja kadus.

Manne liugles käsipuud mööda alla, maandus põntsatades järgmisel trepiplatvormil ja sõitis niimoodi alumise korruse trepikotta välja. Seal kohtas ta oma jahmatuseks kolmandat vanameest, kes seisis, nina vastu majaelanike nimekirjaga teatmetahvlit, ja veeris pikkamisi, aeglaselt pomisedes läbi kõik Anderssonid, Petterssonid ja Johanssonid, kuni leidis otsitud lühikese Hjelmi päris üleval otsas. Siis ta ohkas, pöördus aegapidi ringi, vaatas uurivalt kulunud trepiastmeid ja hakkas surmamõistetu ilmel vähehaaval kõige kõrgemale korrusele ronima. Tema luine siniste soontega käsi klammerdus kramplikult käsipuu ümber, aeglaselt vedas ta end sammhaaval ülespoole ja kadus ähkides ning ohates trepikäänaku taha. Manne aimas instinktiivselt, et ka see taadiköbi saab oma jao nuusktubakast, ja otsustas pisut viivitada, et näha, kuidas kõik kolm vanameest üleval korteris kokku saavad.

Seepärast ta ei imestanudki, kui kohtas väljas tänaval neljandat, konksus seljaga vanameest, kes oli oma esiletungivate põlvede kohal kaarena köökus ja toetus omapärasele kõverale hõbekonksuga kepile. Ta väänas ühe külje poolest saadik sirgu ja uuris jonnakalt peaaegu kustunud majanumbrit, mis paistis poolkuukujuliselt kaaraknalt väravavõlvi all. Siis võttis ta ühe jalaga pika lohiseva sammu, peatus ja vaatas ringi, mille järel tõmbas otsekui teatava kõhklusega juurde teise jala. Ta kohtas Mannet võlvi all, olles parajasti ametis oma neljanda

sammuga, heitis talle silmanurgast kiire kurja pilgu, tõmbas järelelohiseva jala juurde ja tõstis nobedalt kepi, haaras selle konksuga välkkiirelt Manne käsivarrest, tõmbas poisi ligi ja sisistas talle kõrva:

«Kus elab vana Hjelm?»

Manne vaatas kohkunud imestusega kõhna õelasse näkku, kus pilkusid tumepruunid vilkad silmad, mis meenutasid õhukese kilega kaetud siirupitilku. Hirmuvabinaga tundis ta, kuidas vanamees konksu küünarnuki tagant lahti päästis ja peenikesed luukõvad sõrmed tema käsivarre ümber lõi. Haare oli väga valus. Kui ta toibus, ilma et vanamees oleks tema käsivarrest lahti lasknud, vaatas ta abitult piki tühja tänavat alla ja lausus kogeldes:

«Viiendal korral üle hoovi.»

«Viiendal korral! Kas lift on?» küsis vanamees ja pigistas veel kõvemini Manne käsivart.

Manne raputas pead. Lõtkuva liigutusega tõukas vanamees ta endast eemale ja valmistus järjekordseks sammuks, et väravast sisse astuda. Manne tormas kähku minema, vanamehest kaugemale, ent kuulis siiski lohisevaid samme värava vahel ja metallotsaga kepi kaikuvat kopsimist võlvi all. Sigarikauplusest, mis lõhnas tubaka ja trükimusta järele, sai ta paki nuusktubakat, ostis kaks iirist ja pöördus siis lonkides majja tagasi. Kepiga vanamees oli alles esimesel korrusel ja teine oli oiates ning ähkides jõudnud neljandale. Manne matkis enda teadmata kõige taga köperdavat vanameest, kuid võttis kolm astet korraga ja rippus sirgete kätega käsipuu küljes, nii et ta jalga järgmisele tuhvile pannes käte tõmbest ringi liuhkas ja vastu seina pidi lendama. Seejärel lõbustas ta end sellega, et võttis käsipuust kinni ja lohistas end seda mööda jalgu abiks võtmata edasi, jäi lõpuks kojaaknale istuma ja vaatas hoovi. Kui ta kuulis, et mõlemad vanamehed olid üleval hallooga vastu võetud, tormas ta kiiresti trepist üles ja andis ukse taga kella.

Sees avanes talle pentsik pilt: neli vanameest seisid uurakil millegi tumeda ümber, mis vehkis kätega ja viiksus kiledalt. Vanamehed kigatsesid ja kraaksusid, kõhisid ja kirisesid ning tume kohmus viiksus nagu suur rott, kelle neli vana turtsuvat kassi kinni on püüdnud. See oli ümarik vanaeit, suur must sall õlgadel, kes vabastas end nüüd nobedasti taatide kaelustusest, muheles sõbrali-

kult Mannele ja palus teda sisse astuda. See, kes talle ukse avas, oli imelikult läikivate põskedega noor naine, kirev kimono seljas, mustad ringid silmade all. Ühes suunurgas tolknes tal tossav sigaret.

Noor naine kadus, taadid samuti, kuid vanaeit võttis Mannel sõbralikult käest kinni, viis ta kööki, pani toolile istuma ja küsis, kas ta kohvi tahab. Manne tegi viisaka kummarduse ja laskus ettevaatlikult ühe nigela tooli servale, mis tema raskusest vibama lõi. Ta oli nuusktubakapaki päratu ninaga vanamehele ära andnud, kes võttis selle kigatsedes vastu ja lükkas siis köbid kamperi ning külma tubakasuitsu järele lõhnavasse tuppa. Vanaeit kallas Mannele tassi kohvi ja pani paar saiaviilu kõrvale, mille järel ta kattis kiiresti ning vilunult tohutu kandiku ja viis selle vanameeste tuppa. Seejärel tuli ta tagasi, valas endale piisakese kohvi alustassile, asetas tassi sõrmeotstele, pistis suhkrutüki suhu, puhus, ohkas ja ütles:

«Võta saia kõrvale, poja!»

Manne võttis. Ta jälgis vanaeite uudishimulikult kohvitassi poolsõõri tagant. Eideke oli väike ning ümarik, lõdva ümmarguse näo ja peaaegu mustade juustega, mis valge lauba ja koltunud hallide põskede kõrval kontrastselt silma torkasid. Teravalt esiletulev nina lõikas ähvardavalt läbi põskede leebe rahu, lõua soolatüükane kühm säras ning hiilgas ja kurrulise kaela sügavad voldid sarnanesid pikkade armidega, mis välgatasid valgelt, kui ta end liigutas.

Järsku kostis vanameeste toast röögatus:

«Kõnn!»

Vanaeit ohkas, vaatas Manne otsa ja ütles:

«Juba hakkasid pihta.»

«Mis nad teevad?» söandas Manne küsida.

«Kaarte mängivad. Kutsuvad teist vist bridžiks. Hansson õpetas neile sel suvel, ja nüüd on vanamehed nagu ogarad, terve sügise on seda tagunud.»

Manne noogutas. Tema kõrv tabas ka nõrka summutatud klaasiklirinat.

«Kes majas elavad?» katkestas vanaeit vaikuse, otsekui selleks, et ta kuulata ei saaks. Manne pidi nüüd majaelanike üle järele mõtlema hakkama, vanaeit oli ju uus, ja Manne mõistis, et sellest saab pikk loetelu. Ta luges

kõik elanikud järjekorras üles, alustades uuest kojamehest kuni pagar Erikssoni, ülemkonstaabel Sejmeri ja väikese mantliõmbleja preili Segerini, kes tema meelest vanaeite iseäranis pidi huvitama; preili Seger elas nimelt kõrvalkorteris ja mõlemad kuulsid tema õmblusmasina nõrka surinat, mis kostis esiku kaudu.

Kuid vanaeide nägu omandas punase varjundi, silmad lõid loitma ja väikesed lihavad käed tõmbusid rusikasse. Ta sisistas:

«See ennasttäis ninakas plika! Ta võtab mehi vastu.»

«Mis?» küsis Manne. Ta ei saanud aru, mida vanaeit mõtles.

Aga too jäi vait. Tema näkku oli tulnud karm vaenulik ilme. Manne tõusis püsti, ta sai aru, et tal on aeg minna.

Samal hetkel juhtus midagi.

Esialgu käis nagu mingi mürts, siis oleks nagu midagi rasket kukkunud. Seejärel läks midagi klirinal katki ja siis tundus, nagu oleks riiet käristatud, pikalt tirinal lõhki tõmmatud. Selle peale kostsid rasked vihisevad hoobid.

Vanaeit tõusis püsti, tõmbas esiku ukse lahti ja läks otseteed vanameeste toa vastas oleva ukse poole.

See oli paokil ja Manne, kes pea ettevaatlikult sinnapoole küünitas ja piilus, nägi kummalist vaatepilti: lohisevate sammude, imeliku konkskepi ja pruunide vilgaste silmadega vanamees lamas seliti põrandal ning vehkis käte ja jalgadega. Püksid olid üle põlvede alla libisenud ja ta lamas ainult aluspükste väel. Tema ees seisis noor naine, kel olid tumedad ringid silmade all, ja laskis vanamehe konksuga kepil ühtejärge matsudes üles-alla käia. Manne nägi, kuidas üks sirakas tabas vanameest rinnapihta. Naise pikk kirev kimono oli pikalt lõhki kärisenud ja rebendist välkusid tema valged reied ja üks paljas rind, mis värises iga löögi puhul, mida ta andis.

Konkskepiga vanamees oli käed näo ette pannud ja rögises kähedalt:

«Ära löö! Ära löö! Taat on vana! . . .»

Viimast kordas ta niisuguse kaebliku, paluva, väriseva, ent ühtaegu kileda häälega, et Manne oli valmis naerma pahvatama.

Noor naine vemmeldas ikka edasi. Vanamees keeras end küljele, ja siis paistis kummaliselt selgesti päratu sinine paik, mis ilutses valgete aluspükste tagumikul.

Sinna sai ta viimase, põletava siraka, mis pani teda valjusti hädaldama.

Aga nüüd oli vanaeit kohale jõudnud. Ta kiskus naisel kepi käest, tõukas ta kõrvale ja astus siis kaksiti üle vanamehe, kes oli nüüd kägarasse kiskunud nagu peksuhirmus poisiklutt ja ainult halises. Kindla haardega tõmbas ta vanamehel püksid üles ja peaaegu lohistas ta esikusse. Teise toa uksel seisid kolm ülejäänud vanameest ja nägid välja nagu kogu sasikarvaseid peletisi. Nad kudistasid ja naersid, tagusid endale peoga vastu põlvi, ja nende kähe rogisev hääl läks üle kimedaks falsetiks, kui vanamees viimaks nende hulka tuppa vaarus, mispeale eit ukse südilt kinni pani ja lukku keeras.

Noor naine seisis nagu ennegi, jalad harkis, üks käsi üleval, ja pikast rebendist kumas tema ihu valendav alastus Mannele vastu.

Manne püüdis vaikselt jalga lasta. Aga vaevalt oli ta esiku ukse käerauast kinni võtnud, kui kuulis paljaste jalgade kärmeid samme, tundis pehmet käsivart oma kaela ümber — võõra raske parfüümi lõhn mähkis ta endasse —, ja pehmelt tõmmati ta tagurpidi ukse juurest eemale, naise tuppa.

«Jää siia,» ütles naine. «Sa võid mulle paar väikest teenet osutada.»

Vanaeit seisis endiselt keset tuba ja vaatas neile otsa, esmalt Mannele, siis naisele. Manne oli ringi pöördunud. Naine oli lõhkise kimono eest kokku tõmmanud, aga tema suured pruunid silmad põlesid iseäraliku kuuma läikega. Kui ta Manne enda vastu surus, tundis see naise pehmet keha nagu järele andvat, ja äkki vajus ta tagurpidi ühele türgi diivanile ja tõmbas Manne endaga kaasa.

Manne tundis uimastust, peapööritust, häbi, hirmu ja mingit kerget nõrka torkivat valu, mis algas põlvedest ja levis kiirtena üles kõhu ja rinna poole. Tal oli tunne, nagu öötsuks ta pehme sooja laine rüpes, mis talle ägedalt vastu voogas ja ta minema viis. Terve tuba lõhnas võõrast, kummaliselt raskest ning uimastavast parfüümist.

Kui ta ärkas, seisis vanaeit kummargil tema ja naise kohal ning karjus:

«Aitab, aitab, lipakas! Mis põrsatembud need olgu! Kas sa ei näe, ta on ju poisike!»

Mannele ütles ta:

«Tee, et sa kaod!»

Ja Manne tõusis püsti, tundis naise kuuma hingeõhku nagu kerget puhangut oma näol, tuikus tagaspidi — jalad ei tahtnud hästi kanda —, pöördus ringi ja tormas välja. Oma selja taga kuulis ta noore naise kaeblikku, halisevat, nuuksetega segunevat häält, vanaeide vihast porinat ja teisest toast vanameeste kähedat kigatsemist, mis oli nüüd muutunud mingiks lauluks, monotoonselt tõusvaks ja vajuvaks lällutamiseks ühe ning sama refrääniga, mis ikka ja jälle kordus:

«Taat on vana... Taat on vana...»

ODAV PÄRG

Kell pool üheksa laaniti Västerlånggatanil ämbritäied küürimisvett kõnniteedele, tööle ruttavate hästi rõivastatud kontoriametnike rodud põikasid kõrvale, ehmunult kiljuvate naiste hääl tõusis oktaavi võrra, kui nad mudase vee lompidest ja looklevatest ojadest, mis rüvetasid vahel nende kingi ja sukki, mööda hüppasid. Pool tundi hiljem, kui ärid avati, oli vesi külmunud jääks, kus kunded libastasid. Äriomanikud otsisid üles oma sellid, jooksupoisid ja koristajad ning karjusid:

«R i p u t a g e l i i v a!»

Veerand tundi hiljem olid kõik kõnniteed liivaga üle riputatud. Kui heakorra-ameti tärisev plekk-käru pärast keskhommikut rataste kriuksudes nähtavale ilmus, hambuliselt kühvlilt tänavale rabiseva liiva pilv järel, seisid kõik äriomanikud uksel ja kirusid tasakesi seda liivakäru ja tema vaaruvat venimist, mis pühkis inimesed kõrvale ning sundis võimalikke kundesid mööda ruttama või end vastu majaseina ja aknaid suruma, selg kaupluste külluse ja rikkuse poole.

Manne, kes oli ühes lilleäris jooksupoisiks, seisis kõikuval redelil ja puhastas aknaid. Ta hõõrus niisket lappi vastu aknaseebi killukest ja laskis siis külmast sinisel käel laias kaares üle kõva jäise klaasi käia. Kõigepealt maalis ta oma nimetähed: M. A., hõõrus seejärel kogu akna järjest ahenevaid ringe joonistades sisse ja puhastas siis aknaruudu kuivades tumedad kaldu asetsevad sildid ära.

Töö edenes pikkamööda ja vastumeelselt. Ta külmetas. Akna alumises servas, klaasi taga oli pikk toru. Selle pinnal vubisesid väikesed gaasitulukesed, mis panid jäälilled aegamisi sulama. Kuid kõrgemal olid siravad jääkristallid alles, nii et kogu ruut sarnanes galvaniseeritud plekiga. Manne pidi tooma sooja vett ja klaasi sellega

üle nühkima. Korraks sarnanes ruut liha- ja vorstikaupluse aknaga, mida mööda vesi kogu aeg alla valgub.

Akna taga kirendasid mitut värvi lilled: kahvatupunased tulbid lostusid oma purkides, suured võhumõõgad kerkisid sihvakana pikkadest kitsastest vaasidest, kimp maikellukesi külmetas helerohelisest samblast asemel. Edasi tulid pikkade helkivate siidlintidega pärjad; ühtedel lintidel olid pealiskirjad, teised olid mitmesuguste väänkasvudega kunstipäraselt kaunistatud; kõige ilusam oli üks väike lihtne kanarbikust ja männiokstest pärg. Manne arutles endamisi, kes selle võis tellida: võib-olla mõni vaene perekond Lõunalinnaosast või Vanalinnast.

Pärgade arvu järgi teadis Manne alati, mitmesse kohta tal ennelõunal tuleb minna; vaateaknal olid mõne päeva eest tellitud pärjad, mille asemele pärast pandi uued. Laupäeviti oli vaateaken pärgadega üle kuhjatud, kuid pühapäeviti, lühikestel tundidel enne jumalateenistust, oli aken tühi. Pühapäevad olid muide kõige hullemad. Manne vihkas neid. Tuli korraldusi, et saadetaks pärgi kabelitesse ja surnukambritesse; paljudel kordadel ei olnud kedagi, kes neid vastu oleks võtnud, ja Mannet juhatati väikestesse pimedatesse kabelitesse, kus ta pidi pärjad sünkade kirstude kõrvale maha panema või seinale puukonksude otsa riputama. Tihti jäi ta läve peal seisma ja põrnitses pilkasesse ruumi, kus kirstude tuhmilt helkivad hõbejalad pimedas läikisid, astus lõdisedes paar sammu, kobas käega niisket külma seina mööda, kuni leidis konksu, viskas pärja väledalt sinna otsa ja lippas minema. Hirmujudinad jooksid tal üle selja, väljast paistev ere päike pimestas teda, nii et ta pidi poolsuletud silmi käsikaudu ukseni kobama ja teda ümbritseva surmakülma ning niiske auru ringist pagema.

Alles siis, kui ta oli õnnelikult jõudnud möirgavatele tänavatele keset mürisevat liiklust, tundis ta end rahulikuna. Seal ei olnud mingit surma, mingit külma või hirmu. Haarava rõõmu- ja ühtekuuluvustundega lipsas ta mõnda sõiduritta teiste sõidukite vahele — või lisas ühelt eeslinnakalmistult teisele sõites aina kiirust, kuni kihutas vihiseval hool südalinna poole. Surm oli tal kannul, surm, mida mingid lilled, pärjad või palved ei suutnud peatada...

Ühel pühapäeval, kui pakilisi ülesandeid oli palju, kui linn kõmises kirikukellade helinast ja ta üldises liiklusmühinas selgesti kuulis matuserongide kabjaplaginat,

riputas Manne pärjad üle õla ja juhtraua ning pani vihinal minema. Enamik matuseid toimus kella kahe paiku ja tal oli kiire, peajumalateenistus oli alanud ja pärjad pidid aegsasti enne piduliku talituse algust leinamajas või kabelis olema.

Tänavad olid libedad, piki trammirööpaid läikisid jäämõhnad, kuid tihe argipäevaliiklus, mis näis muidu pisut häirivana, oli taandunud pühapäeva salakavalalt vuhisevate autode ja rahvamurru ees, mis voorisid eri suunas üle risttänavate ega pööranud igakord tähelepanu tema kahehäälse kella närvepiitsutavale kõlinale. Ta keerutas nikeldatud rauast ümmargusi külmi käepidemeid, lisas kiirust, nii et pärgade siidlindid lõid tema selja taga lehvima nagu vimplid, pani kurvil jala maha ja sõtkus tõusul pedaalidel püsti seistes kogu jõust.

Kaugel Lõunalinnaošas, kus tänavad olid peaaegu inimtühjad, majad konutasid mahajäetute ning tühjadena ja näisid teda ootavat, andis ta viimase pärja ära ühes toas, mis oli hallist videvikust nii pime, et talle tundus, nagu oleksid kardinad ette tõmmatud; ta sai kakskümmend viis ööri jootraha, jõi tõtates kaks tassi ekstra kanget matusekohvi, mida talle pakuti, ja pani siis jälle vihinal ajama, tagasi Vanalinna poole.

Slussenis kuulis ta, kuidas kellad lõid kolmveerand kolm, tähistades viimase veerandi algust enne vabanemise tundi, millal ta võis lahkuda väikesest külmast lillekauplusest ning pühenduda jälle improviseeritud jääpallimatšidele Årstavikenil ja suusahüpetele Zinkensdammil või astuda mõnda väikesse kohvikusse Hornsgatanil, kus tipiharrastajad[1] koos käisid.

Pooleldi alateadlikult pani ta pidureid ja libises piki Slusseni väänlevaid betoonkeerde alla, kihutas vihinal üles Stora Nygatani poole ja sealt Västerlånggatanile. Kõigest mõni minut puudus kolmest, kui ta viimaks uksest sisse lipsas. Aknal rippus uhke kollaste liiliatega pärg, aga et see oli seal juba liiga kaua rippunud, siis oli võimatu oletada, et see oleks selleks pühapäevaks tellitud.

Kaupluse hämaras tagaruumis, kus pärjategija Märta kummargil sületäie mitmesuguste lillede kohal istus, seisis lilleäri omanik proua Hansson, käed tõstetud selles närvilises, pooleldi eksplosiivses poosis, mida Manne nii hästi tundis varasematest situatsioonidest, kus tal arvatava lorutamise pärast oli tulnud ära kuulata etteheiteid ja vallandamisähvardusi.

Kuuldes teda tulevat, pöördus proua ringi, tõstis käed ja karjus:

«Sa igavene logard! K u s sa olid nii kaua?»

«Kus,» kordas Manne venitades, rahulikul toonil, kuigi tema põsed läksid vihast kahvatuks, «nagu proua ise ei teaks. Esmalt Kindstugasse, siis Lõunalinnaossa, kolm ise kohta, viimane taga Hornstulli ligidal...»

«Vait!» kriiskas proua. «Vait, ütlen ma! Sa oled seanahka vedanud nagu ikka — vait!»

Seejärel sirutas ta käe välja ja näitas pärjategija Märta poole, kes istus nagu ennegi mingis alistuvas ahastuses kummargil väikeste odavate tulpidega ehitud lihtsa männiokstest poolvalmis pärja kohal.

«Näed seda pärga seal? See peab kell kolm Grindsgatanil olema!»

Manne sile poisikeselaup tõmbus kipra. Ta murdis pead: Grindsgatan — kus see on? Kell kolm... varsti lööb kolm... ja pärg ei ole veel valmis!

Viimasele julges ta alandlikult proua tähelepanu juhtida.

«Valmis!» karjus see. «Pärg on silmapilk valmis! Lase kätel kärmemini käia, Märta! Te teete mind oma kohmitsemisega hulluks! »

«Kell ongi juba kolm,» jätkas Manne halastamatult.

Proua ei vastanud. Manne nägi, kuidas ta huuled kokku surus, — tema raudhallid juuksed, kuhu olid lained sisse vajutatud, tõusid sõna tõsises mõttes vihast püsti. Ta keeras ringi ja tormas välja, et kauplust sulgeda.

Kellad hakkasid lööma. Saksa kirik, Suurkirik, Riddarholmi kirik — kõik kirikud lõid kolm vabanemise tundi tähistavat kõmisevat lööki. Pärjategija Märta tõstis pea, vaatas Mannele otsa, naeratas ja ohkas. Tema väledad näpud lõpetasid samal ajal oma tööd. Hetk hiljem tuli proua sisse. Märta oli pärja kiirustades kokku sidunud; seda Mannele ulatades kohendas ta veel väikesi kehvi lilli, silus männioksi, noppis ära lahtised okkad ja noogutas lõpuks selle märgiks, et pärg on valmis. Manne võttis pärja, proua ulatas arve ja ütles:

[1] Tip — eriline rahalise loosimise moodus, mis seisab spordivõistluste tulemuste ennustamises vastavatel tasulistel kupongidel. T õ l k.

«Nõua raha kohe sisse. Mitte mingit võlgujätmist, pea seda meeles! Ja tee kähku! Kohe lööb kolm.»

Kellad olid juba löönud. Nende hääbuv kaja rullus võibolla veel katuste kohal, uppus Slusseni liikluskohinasse, vaibus Riddarfjärdeni sinakashalli videvikku.

Manne jäi lävele seisma.

«Proua,» ütles ta, «kus on Grindsgatan?»

See oli alandus. Tema, kes ta tundis kõiki tänavaid Hornstullist Tegelvikenini, Rålambshovist Hagani, Kolme liilia platsist Hammarbyni, pidi küsima, kus üks tänav asub! Kuid ta ei olnud tõepoolest kunagi Grindsgatanist kuulnud.

«Lõunalinnaosas,» karjus proua, «arvatavasti Lõunalinnaosas. Küsi mõne kordniku käest! Ja tee kähku, issand hoidku! Märta ootab, kuni sa tagasi tuled. Helista, kui sa enam kedagi kätte ei saa. Mul ei ole aega sind oodata.»

Manne kadus nagu välk, tormas alla ratta juurde ja väntas agaralt minema. Tema peas keerles kogu aeg küsimus: kus asub Grindsgatan? Lõunalinnaosas, nojah. Aga kus? Kõik inimesed ütlesid muide, et tänav asub Lõunalinnaosas, kuid nad ei teadnud, kus see on.

Ühtegi kordnikku ei olnud ka silmapiiril. Alles Katarinavägenil nägi ta politseinikku, kes seisis, tallad poolest saadik üle kõnnitee serva, nagu tahaks ta järele vaadata, kes julgeb tema kingi riivata. Manne pidurdas, pani ühe jala maha ja küsis:

«Kus on Grindsgatan?»

Politseinikul oli niisugune ilme, nagu oleks ta sügavast unest üles äratatud. Ta vaatas tuimalt Mannet ja väikest odavat pärga, laskis pilgul üle tühja tänava libiseda ja hakkas pärast pikka sõnatut pausi vormipalitu ülemisi nööpe lahti tegema. Mannel tekkis ebamugav kõhe tunne. Paistis kangesti sedamoodi, nagu kavatsetaks ta nimi üles märkida. Politseinik lehitses pikaldaselt linnaplaani, raputas pead, toppis raamatu taskusse ja võttis uue. Ta kummardus loiult ettepoole, lükkas mõõga kõrvale, lõi ühe palituhõlma lahti ja tiris plaani tagataskust lagedale. Mannele tundus see, nagu oleks ta revolvri välja võtnud.

Viimaks tõstis ta pilgu, vaatas Mannele läbitungivalt otsa ja küsis:

«Kas sa tead, kus Swedenborgsgatan asub?»

«Tean,» vastas Manne õhinal.

«Sõida seda mööda Skånegatani nurgast Ringvägeni poole. Viimane põiktänav enne Ringvägenit on Grindsgatan. See algab sealt ja viib Helgalundi kiriku poole.»

Manne noogutas, pomises aitäh ja pööras ratta ümber. Ta sõitis üle Lõunatunneli, läbi Mariagatani Götgatanile, lükkas ratta sörki lastes mäest üles ja kihutas siis vihinal alla Skånegatani poole, pöörates seal paremale. Kell oli veerand neli. Helgagatani kohal tuli talle vastu aeglaselt veniv matuserong. Lihtne kollane kirst ja kaks taksiautot, mida nende juhid haigutades aeglaselt ning rahulikult kõrgete ratastega surnuvankri järel juhtisid. Mustade hobuste kabjad plagisesid summutatult lumelobjakas.

Mingi kummaline tunne ütles talle, et see on tema matuserong. Tema pärg peaks lebama just seal, selle kollase kirstu kõrval, kahe teise odava pärja ja buketi kõrval, mis vankri rappudes kergelt värisesid ja nukralt noogutavas rütmis oma väikesi lilli õõtsutasid.

Aga siis tuli talle mõte, et mõni sugulane ootab võibolla leinamajas pärga, ja ta lisas kiirust. Kui ta Swedenborgsgatanile hakkas pöörama, liuskas esimene ratas, ta jõudis jala pedaalilt ära rabada ja maha toetada, kuid ratas nõksatas, pärg lendas tänavale ja läks lahti! Nagu pikk madu lebas see lumelörtsis, väikesed poolnärtsinud tulbid lasksid punased pead longu, männioksad ajasid end aeglaselt, võpatades sirgu. Varsti on see ainult hunnik okkaid ja närtsinud lillelehti.

Manne laskus põlvili ja katsus pärga külmast kohmas sõrmedega kokku siduda. Aga see oli lootusetu üritus. Lõpuks korjas ta oksad ja lilled kokku, torkas need pakiraami vedrude alla ja pani vihinal ajama. Hõre ring tema ümber kogunenud uudishimulikke kaastundlikke pealtvaatajaid hajus, linn sai tagasi oma ükskõiksuse tänava pisitragöödiate vastu, trammid logistasid ühetoonilise tilinaga läbi lumise videviku ja kaugel eemal pöördus matuserong ümber nurga ning kadus Skanstulli poole.

Manne oli teinud julge otsuse. Marulise hooga kihutas ta lillekauplusse tagasi, kus pärjategija Märta istus nagu ikka kummargil lillesületäie kohal, sidudes matusekimpu. Tormas tagauksest sisse, sööstis kauplusse, haaras vaateaknal rippuva suure kollaste liiliatega pärja ja jutustas üllatunud Märtale kogeldes oma kavatsusest.

«Tõmmaku palgast maha. Või lähen minema. Aga need peavad pärja saama.»
Märta silma ahenesid. Huuled tõmbusid laiale naeratusele.
«Kas jään sind ootama?» hõikas ta Mannele järele.
Manne raputas pead. Ta pani tohutu pärja üle pea õrnalt paremale õlale, mähkis kokku lehvivad lindid, mis kandsid stereotüüpset järelehüüet «Viimne tervitus!», ja pistis vasaku käe ettevaatlikult pärjast läbi, veidi ülalpool hunnituid liiliaid. Seejärel haaras ta juhtkangi käepidemeist kõvasti kinni ja valmistus tõeliseks lõpuspurdiks läbi linna, kaugele Enskede kanti.
Kolmveerand neli oli ta kohal, näost lõkendav, higist läbimärg, reielihased tuikamas ja käed külmast ning kramplikust haardest kanged. Ta nägi sama surnuvankrit koos kahe autoga Uue surnuaia laia halli kivimüüri väravamulgust sisse keeravat ja kõledate pedajate vahel kerges lumesajus Ülestõusmiskabeli poole kaduvat. Kui vanker oli seisma jäänud ja sugulased sisse marssinud, läks ta otsustavalt kandjate juurde, kes ootasid kabeli ees, ja riputas pärja ühele neist, kelle teine käsi oli kirstu põhja alla painutatud, käevangu.
Mees vaatas talle hämmastunult otsa ja keegi naine astus aeglaselt, otsekui vaarudes tema juurde. Ta nägu valendas kahvatult musta loori all. Kogeldes, sosinal selgitas Manne oma imelikku käitumist, naine soris närviliselt käekotis, kuid Manne lipsas minema, pomisedes, et tuleb teine päev arvega tagasi.
Siis vantsis ta aeglaselt piki teeradu pehmes lumes, mis tema ümber hääletult sadas. Kõrgel tema pea kohal õõtsusid kõledate pedajate hõredad oksakroonid nagu tumedad suitsupilved. Tema tagant valgest vaikusest kostsid kumedalt ning venivalt oreli summutatud helid. Surnuaia müüri taga aga kolisesid õhuliinidelt lendavas rohelises sädemetevihmas mööda rasked eeslinnatrammid. Nende rattad kriuksusid pöörangul, sünnitades metalset ning lõikavat heli, mis nagu noaga temast läbi lõikas.
Värava taga krobelise müüri najal seisis ratas. Ta vaatas tigedalt seda rasket käru, rohmakat raami ja matsakaid pedaale ning unustas täiesti selle peadpööritava kiiruse, mida ta tühjadel eeslinnatänavatel nüüdsama oli näidanud. Energilise ropsuga tõmbas ta ratta müüri

äärest, heitis jala üle ja hoobas end laia vedrutavasse nahksadulasse, mis tundus ikka veel soojana. Ta külmetas, lõdises ja värises ning lisas tagasi linna poole väntates pikkamööda kiirust.

Järgmisel hommikul, kui ta uniselt ning tujutult lillekaupluse külmetanud aknaklaasi puhastas, märkas ta punaste tulbikobarate, külmetavate maikellukeste ja jäikade liiliate kohal suurt toredat pärga, mis rippus silmatorkavalt keset akent. See sarnanes punktipealt endisega, mille ta eelmisel pärastlõunal ära oli võtnud.
Siis ta mõistis, et Märta on kena ja arusaaja tüdruk, palju kenam kui tige, närviline, kitsi ja kalk proua Hansson.
Ja kellad helisesid ja liivakärud tärisesid läbi laiade ja kitsaste tänavate. Valgel lumel olid porised jalajäljed. Räästarennide küljes rippusid pikad jääpurikad, mis soojade majade ääres aegamööda sulasid. Linna kära kajas kaugena ning kumedana ja inimesed sarnanesid kinnikülmunud järves hilju liikuvate kaladega. . .

PUNANE SÄRK

Laupäeva pärastlõunal ostis Manne punase särgi. See mõte tuli talle nagu välk; ta oli seda näinud väljapanduna Töölispoe vaateaknal, kui ta sealt rattaga mööda sõitis. See säras nagu punane signaal kõigi teiste rõivastusesemete — siniste tööpükste, vatikuubede, nahkjakkide ja pluuside keskel. Kõik muud esemed olid sinised, pruunid või hallid. Kuid see oli punane. Punane särk.

Õieti ta ei oleks võinudki sellist kulutust teha. Ta oli kavatsenud säästa pühapäevaseks spordiklubi võistlusreisiks. Nad pidid sõitma Södertäljesse A-meeskonnaga jääpalli mängima. Manne oli meeskonda arvatud. Ta pidi teistega kaasa minema.

Kuid see punane särk muutis kõik. Ta teadis, et see oli temas endas toimunud muutus. Et ta oli tüdinud — kõigest, oma tavalisest elust. Miski temas tõstis protesti ümbruskonna vastu, seltsimeeste vastu, millegi vastu temas endas. Punane särk oli tema mässu ja trotsi sümboliks.

Ta pidas ratta kinni, tuli maha ja läks akna alla. Särk oli alles. See lõõskas talle vastu. Selle peal oli sinine lips, mitte sile ja läikiv, mitte kirju ja värvitore, nagu teised lipsud. See oli karvane ja kore, selgesti silmapaistvate koelõngadega, kare ja tugev, nagu talle tundus. See sobis nii hästi. Sinine punasel põhjal — see oli ilus, näis tema meelest kuidagi ausana.

Ta astus poodi. Seal oli hämar. Ainult üks lamp põles laes. Kaks laiaõlgset kogu seisid, selg tema poole, leti ees. Neil olid jämedast pesusametist püksid jalas ja suur must müts peas. Raudteelased, mõtles Manne, kindlasti raudteelased. Nad uurisid vatikuube ja kaht paari siniseid tööpükse, käänasid ja väänasid neid, sõrmitsesid ja mudisid riiet. Pomisesid omavahel käheda häälega. Siis tõmbas üks neist vatikuue selga, nööpis hoolikalt kinni,

ajas rinna uhkelt ette, pingutas trippe külgedel ja käis mõne sammu edasi-tagasi üle põranda. Seejärel silus ta vurre, võttis vatikuue seljast ja langetas otsuse.

«Kas pakime sisse?» küsis müüja, kahvatu näo ja suurte väsinud silmadega tüdruk.

«Mis tast pakkida,» ütles raudteelane, «võtan ta, nagu ta on.»

Ja tõmbas vatikuue selga.

Teine raudteelane võttis sinised tööpüksid. Kuni müüja neid sisse pakkis, pöördusid mehed näoga vastamisi, pilgutasid silma ja naersid. Siis tõi vatikuuega raudteelane lagedale tubakatoosi, ulatas selle seltsimehe poole, kes võttis tubli lõuatäie, kergitas veidi ülahuult ja pistis mehise tubakapussi põske. Nad pöördusid pisut kõrvale, vaatasid nurka, nagu tahaksid sülitada, kuid said aru, et see ei kõlba, ja muutusid nõutuks, otsekui häbelikuks, keerasid vurre, köhatasid. Tubakatoosiga mehe pilk langes järsku Mannele, ta sirutas käe ja ütles laulvas bergslageni murrakus:

«Võtad kah, poiss?»

Manne ei julgenud ära öelda. Ta pistis sõrmed jahedasse tubakasse ja hoidis noosi veidi aega näpu vahel, oodates, et teised ümber pöörduksid. Kuid mõlemad seisid paigal ja põrnitsesid talle otsa. Manne tõstis noosi suu juurde. Parajasti, kui ta pidi selle põske pistma, ütles müüja kõvasti ning selgesti:

«Kaksteist seitsekümmend viis!»

Mõlemad raudteelased keerasid ringi, ja kiire liigutusega vabastas Manne end tubakast, köhatas, lõi sõrmedega nipsu, ja kui nad jälle tema poole vaatasid, liigutas ta huuli, nagu nihutaks tubakapussi õigesse kohta. Raudteelased irvitasid ja läksid ukse poole, vedrukell tilises, ja siis kadusid nad lumetuisku.

«Mis te soovite?» küsis tüdruk.

«Punast särki,» ütles Manne.

«Punast? Niisugust meil ei ole.»

«Akna peal on üks,» ütles Manne.

Tüdruk naeratas.

«Ah jah, õige küll, see,» ütles ta. «See on ainus, mis meil on.»

«Loodan, et see sobib,» ütles Manne ja võttis oma kõhnast kaelast kinni.

Tüdruk avas vaateaknale viivad uksed, kummardus, võttis särgi aknalt ära ja pöördus Manne poole.

«Mis number teil on?»

«Kolmkümmend viis, ma usun,» ütles Manne kõhklevalt.

«See on kolmkümmend seitse,» ütles tüdruk. «Jääb teile vist suureks.»

«Mul on võib-olla kolmkümmend kuus,» ütles Manne. «Ma ei mäleta täpselt.»

Tütarlaps naeratas talle, võttis mõõdurihma, kummardus üle leti ja pani selle Mannele kaela ümber. Manne sirutas end ja pööras pea kõrvale. Ta tundis tüdruku kerget hingeõhku oma põsel.

«See on täitsa paras,» ütles müüja. «Kas tahate proovida?»

«Jah,» ütles Manne.

«Tulge siia.»

Tüdruk naeratas endiselt. Avas ühe vasakule viiva ukse ja juhatas Manne laoruumi. Seal oli peegel seinal. Tüdruk ulatas talle särgi ja sulges tema järel ukse.

Manne ajas kuue ja vesti kähku maha, rebis lipsu eest ja tõmbas vana särgi seljast. See oli hall ja kulunud, käiseotsad ja krae narmendasid. Küünarnuki kohal olid augud. Särk lõhnas higist ja tolmust. Ta oli seda vähemalt kolm aastat kandnud.

Ta keeras uue särgi lahti ja tõmbas üle pea selga. Tundis uue riide lõhna, midagi puhast ja jahedat, mis tegi ta peaaegu uimaseks. Kui ta kaelusenööbi kinni oli pannud, veendus ta, et särk on täiesti paras. Ta pöördus näoga peegli poole ja nägi tumedast klaasist, kuidas särk punas nagu veri. Sel oli soe sügav värv, see õhkus tumedalt ja andis koos tema kahvatu näo ja heledate juustega omapärase efekti.

Ta avas ukse.

«Tahaksin saada ka lipsu,» ütles ta. «Seda sinist.»

Tüdruk ulatas talle selle. Poes ei olnud ühtegi ostjat. Ta naeratas Mannele.

«See sobib teile,» ütles ta.

Manne tundis, et ta punastab. Ta läks üleni kuumaks, põsed õhetasid. Ta oli uue lipsu ette sidunud ja peegeldas ennast.

«Te olete kohe šikk,» ütles tüdruk ja naeratas jälle. «Kas pakin vana sisse?»

Manne ulatas talle vana särgi, mis lõhnas higist ja tolmust. Lipsu oli ta kokku keeranud ja taskusse toppinud. Siis ta maksis ja läks.

Väljas seisis ta veidi aega kaupluse ees ja silmitses ennast vaateaknast. Ta nägi oma ähmast kuju klaasi sügavusest vatikuubede, nahkjakkide ja siniste tööpükste vahelt vastu vaatavat. Kui ta ümbes pöördus, näis talle, et kõik möödaminejad vaatavad talle kuidagi eriliselt otsa, nagu oleksid nad teda esimest korda tähele pannud.

Klaras lõi kell. Pool üks. Veel pool tundi lõunavaheaja lõpuni. Ta hüppas rattale, sõtkus Malmskillnadsgatanile ja läks Cederi kohvikusse, kus tal oli harjumuseks oma võileibu süüa ja piima juua. Teised jooksupoisid istusid nagu harilikult paremat kätt ümmarguse laua ääres.

«Servus,» ütles Fido.

«Morjen, morjen,» ütles Knutte.

Siis märkasid nad tema uut särki.

«Oled päästearmeesse astund või?» küsis Fido.

Teised poisid irvitasid. Manne tundis, kuidas ta punastas.

«Mõtled lihunikuks hakata,» ütles Blomma.

«Ta on sotsialist,» tähendas Knutte.

Nüüd sai Manne kurjaks.

«Pidage lõuad!» ütles ta. «Pole teie asi!»

Kuid mingi tume aimus ütles talle äkki, et ta on kuidagi nende ringist väljas. Ta ei kuulu enam kampa, teiste hulka. Nende hulka, kes lobisevad ainult spordist, taovad kaarte ja sonivad Rahvapargi tingeltanglist.

Ta sõi vaikides oma võileibu, jõi piima ja ootas, et teised ära läheksid. Harilikult läksid nad seltsis, aga nüüd jäi ta istuma, kuni teised olid lahkunud. Siis maksis ta arve ja läks välja. Ettekandja vaatas talle kaastundlikult naeratades järele. Ta oli kuulnud teiste sarkastilisi märkusi.

Laos seisis meister, kell käes. Oli viis minutit kahe peal, kui Manne avas ukse ja astus laua juurde, kuhu olid valmis pandud järgmise tiiruga laialiviimisele kuuluvad pakid.

«Hilinemisega nagu ikka,» pomises meister.

Siis nägi ta Manne punast särki.

«Mis pagan see tähendab? Mis sellega tahetakse öelda? Mitte mingeid bolševikuvigureid!»

«Kuidas nii?» ütles Manne. Tal oli kombeks vaielda aeg-ajalt meistriga, tusase ning kibestunud härraga, kellel olid kõigutamatult konservatiivsed vaated.

«Särk!» ütles meister. «Sõida otsekohe koju ja vaheta ringi!»

Manne tegi, nagu ei oleks kuulnudki. Ta võttis pakid sülle, pani tellimiskviitungid õigesse järjekorda ja läks alla hoovi. Seal seisis Alice, kes töötas moeäris, säravate silmadega tõmmu tüdruk. Ta oli käskjalg ja nad said harilikult Tullis kokku või läksid õhtul koos koju Lõunalinnaossa.

«Hei!» ütles ta.

Manne noogutas. Ta oli närviline. Kas Alice hakkab ka pihta? Kuid tema hämmastuseks hiilis tüdruk tema juurde ja võttis tal käest kinni.

«Manne,» ütles ta. «See sobib sulle. Ja kui tore lips! Ostsid selle nüüd või?»

Manne noogutas.

«See sobib sulle tõepoolest,» ütles tüdruk.

Manne vaatas talle imestunult otsa. Alice oli tema meelest täiesti muutunud, vaatas talle suurte soojade silmadega näkku ja naeratas kuidagi hoopis uut moodi.

«Klubis on täna õhtul tants,» ütles ta. «Sa ju tuled?»

«Missuguses klubis?»

«Noorteklubis. Meie klubis. Kas sa ei ole siis seal! Ma arvasin . . .»

Ja ta vaatas Manne särki, nagu oleks see olnud küllaldaseks vastuseks. Manne taipas äkki. Alice kuulus Katarina-klubisse[1]. Ta oli teda ühel koosolekul Södra Bantorgetil näinud. Tal oli olnud punase kaelarätikuga sinine pluus seljas ja klubimärk rinnas.

Alice vaatas talle kaua otsa. Manne tundis, et ta punastab. Alice'i säravad silmad ei pöördunud hetkekski temalt kõrvale. Esimest korda nägi Manne teda oma meelest sellisena, nagu ta oli — väljakutsuva, trotsliku käitumisega vaikne ning otsekui resoluutne tüdruk. Kes ei seltsinud teiste tüdrukutega, hoidus enamasti omaette ja ei armastanud jultunud trükikojapoistega naagelda. Need istusid lõunavaheajal hoovis, valged pabermütsid peas, ja

---

[1] Üks omaaegseid sotsiaaldemokraatlikke noorteklubisid Stokholmis. Tõlk.

lorasid temaga, kui ta tühje kartonge, paberit ja prahti prügitünni viies moeäri laoruumist välja tuli.

Nüüd võttis ta Mannel käest kinni.

«Sa ju tuled, eks?»

«Mis kell?» küsis Manne.

«Pool kaheksa. Tule minu poolt läbi, siis lähme seltsis.»

Pool kaheksa. Sel ajal oli spordiklubi koosolek. Nad pidid kindlaks määrama Södertäljega kohtuva A-meeskonna varumängijad. Pühapäevaseks jääpallimatšiks.

«Eks näis,» ütles Manne kõhklevalt.

Samal hetkel avati nende pea kohal aken. See oli Manne meister.

«Kas sa ei ole ikka veel ära läinud! Kuradi bolševik!»

Manne heitis jala üle rattaraami, tegi kaare üle hoovi, viipas Alice'ile, kes naeratas talle, ja vihises väravast välja mürisevale, ragisevale tänavale, kus autod lumelobjakas losinal lihkusid ja laternad uduselt kumades põlesid. Sadas endiselt lund.

Kell seitse seisis ta kohviku ees ja ootas teisi. Esimesena tuli Olle. Ta oli klubi sekretär.

«Hei!» ütles ta ja vaatas Manne punast särki. «Mis sinuga on! Tule sisse!»

Manne raputas pead.

«Ma ei tule kaasa,» ütles ta.

«Mis sa jamad?»

«Ei, ma astun välja.»

«Oled sa peast põrunud või?»

Tuli Jånne. Ta oli esimees. Olle selgitas talle olukorda. Jånne lõi tõrjuvalt käega.

«Ära tee väljagi, vennas. Läki sisse!»

Kuid Manne oli kangekaelne. Veerand tunni pärast olid kõik tema ümber kogunenud. Seisid ja vahtisid talle ammuli sui otsa. Tema, meeskonna parim vasakäär, tahab klubist välja astuda! Välja astuda! On ta peast põrunud?

Viimaks ütles Jånne:

«Asi on muidugi selles neetud särgis. Küllap oled Maria-klubisse üle läinud!»

Ta astus sammu Manne poole.

«Kuradi poliitika!» karjus ta. «Saada põrgusse see poliitikavärk! Jää meie kampa!»

«Ma astun välja,» ütles Manne.

«Seda sa küll ei tee, tont võtaks!»

Ja Olle vaatas talle altkulmu otsa ning sisistas:

«Arvad muidugi, et oled maru mees, eks? Vedada kampa just nüüd alt, kus meil on vaja need kringlijuntsud läbi kloppida! Kuradi argpüks!»

«Pea lõuad!» karjus Manne enesevalitsust kaotades.

Ta tundis, kuidas viha temas kobrutas. Kogu kamp seisis tiheda ringina tema ümber ja ta nägi, kuidas nad harkis jalad pikkamööda ligistikku nihutasid, Fido Olle kõrvale, Loppa Jånne kõrvale, Hempa Perka kõrvale. Ja nii ikka edasi — kogu sõõr.

Ümberringi nägi ta ähvardavalt kumaras päid, mütsinokad olid pealt pisut kumerad; need meenutasid väikesi labidaid, olgugi pehmest hallist määrdunud riidest. Perkal oli villane, kootud kunstkarakullist kõrvik, mille kõrvad lipendasid nagu suurel vasikal. Tema suurte kohtlaste silmadega luine muhklik nägu oli langetatud ja suu poolavali. Pisut sülge läikis ühes huulenurgas.

Manne vaatas ringi. Katsus näha üle teiste peade. Kuid nad surusid teda seina poole. Selg oli tal igal juhul vaba. Ta nägi tähti kevadtalvises hämaruses «Dillise» kõrgete tippude kohal süttivat ja tänavalaternaid Årstadali nõlvakul säravat. Tema taga tuututasid autod Hornsgatani lumelörtsis ja trammid kolisesid mööda, pidurdasid roheliste sädemete vihmas. Kohvikust üle tänavanurga kostis lõõtspilli helisid. Ukse ees seisis väljaviskaja — lampjalgne, pikk, liikumatu nagu raidkuju.

Ja prahihunnikutega ülekülvatud tühjal krundil, kuhu lumevedajad ammu olid kummutanud oma viimase koorma, lasus sinine pimedus, lumi säras peaaegu helesinisena tema ümber. Mannele tundus, nagu seisaks ta pilvel ja aina tõuseks, ikka kõrgemale ning kõrgemale.

Viimane samm.

Nüüd tundis ta bensiinikuuri puuseina oma selja taga. Nad olid ta korralikult nurka surunud. Nüüd ei võinud keegi teda näha. Ei väljaviskaja tänavanurga! asuva kohviku ees ega politseinikud, kes tegid all Lignagatani nurgal täispöörde ja hakkasid aeglaselt Hornsgatanit mööda üles minema.

Esimene löök.

See oli Olle, kes alustas. Manne tõstis käe näo ette, aga liiga hilja. Ta tundis, kuidas lõug tulitas ja üks esihammas tuikama ning valutama hakkas.

Kurat võtaks, äkki tuleb lahti, jõudis ta mõelda, enne kui tuli järgmine löök.

Kuid nüüd oli ta ette valmistatud.

Ta sai käed kaitseks näo ette, sirutas vasaku jala välja, puuris parema jala kingakontsa aeglaselt vastu bensiinikuuri kivist alusmüüri ja tundis, et maapind lahtise lume all on kõvaks külmanud.

Siis tõmbas ta sügavasti hinge ja tema hääl oli kummaliselt kähe, sügav ning kurjakuulutav, kui ta neile näkku karjus:

«Tulge, kuradid! Kuus ühe vastu! Nüüd olete vist oma meelest kangesti julged, ah?»

Kuid nad ainult rüsisid talle lähemale, rusikad löögivalmis.

Manne nägi välgatust Olle silmis, kummardus ette ja andis haagi, nii et pidi ninali lendama. Löök vihises tema kõrvust mööda. Olle ise komistas ja kukkus ühele põlvele, ta jalg nõtkus.

Manne ründas teisi, kes taganesid kiiresti paar sammu. Ta teadis, et nad on arad. Ainult Olle oli julge.

Ja kui Olle, käed kaitseks näo ees, välkkiirelt jalule tõusis, karjus ta teistele:

«Üks korraga! Rahulikult, poisid! Me teeme sellest lontrusest hakkliha!»

Manne hingas rahulikumalt. Talle oli nüüd kõik selge. Kõigepealt Olle, siis teised.

Ümberringi oli äkki täiesti vaikseks jäänud. Ta ei kuulnud enam trammide kolinat, autode tuututamist ega jalgade astumist lobjakas üle tänava. Kohviku uks on kindlasti suletud, mõtles ta. Ja väljaviskaja on läinud sisse, saanud pudeli õlut ja kuulab nüüd muusikat, kuna «Dillise», Ligna ääres asuva Dillströmi varjupaiga hulgustest asukad soojendavad leigete õllepudelite ümber käsi ja heietavad vanu mälestusi.

Ent siis kuulis ta kaugelt-kaugelt nagu mingit kumedat kaja, midagi, mis põntsus monotoonselt ning summutatult nagu tänavasillutaja tambits pehmel pinnal. Alles veidi aja pärast sai ta aru, et see on tema enda põksuv süda.

Olle ründas uuesti.

Ta võttis hoogu, langetas pea ja andis vasaku käega vihiseva haagi, mis pidi tabama Mannet keset suud ja paiskama ta maha. Kuid Manne lõi pea välkkiirelt tagasi,

põikas ülakehaga kõrvale ja tundis, kuidas Olle rusikas plaksatas tema ülespoole vahtiva läikiva ninaotsa pihta.

Järgmisel hetkel tabas tema vasak Olle põske.

See oli ränk löök. Nagu läbi punaka udu nägi ta Olle suurt pead nõksatavat, otsekui murtuna õõtsatavat, ja tervet väikest jässakat lihaselist keha edasi-tagasi kõikuma löövat. Olle tahasirutatud vasak jalg libises aeglaselt läbi lobjaka ning lumelörtsi ja ta vajus teist korda põlvili.

Nüüd oli Mannel tema taktika selge: ootamatud välkkiired rünnakud. Kuid Ollel oli üks nõrkus: ta oli liiga väike, tal olid liiga lühikesed käed.

Manne ootas, kuni nägi teda püsti tõusvat. Siis toetas ta tahasirutatud parema jala tugevasti vastu maad ja andis parema käega löögi. Samal hetkel tundis ta Olle vasakut oma õlga tabavat. Kuid käsi libises ja ta sai hoobi vastu kaela. Nad lendasid mõlemad pikali.

Manne ajas end esimesena üles. Ta pilk suutis vaevalt eraldada kampa nende ümber. Üksikud kujud vilksatasid nagu tumedad varjud sinakalt sirava lumise avaruse taustal.

Ta surus käed tugevasti rusikasse. Ja enne kui Olle jõudis käsi kaitseks näo ette tõsta, puistas Manne ta oma parem- ja vasaksirgete rahega üle, nii et tolm Olle kõrvade ümber kees. Olle kunstkarakullist kõrvik sai põhjalikult kloppida (mõtles Manne hiljem), ja siis hakkas tema suust verd tulema, osalt löökidest, osalt Manne purukslöödud sõrmenukkidest.

Olle suurte kõvade rusikate lühikesed tugevad löögid tabasid teda rindu, vöökohta ja vastu külge (nii et kuskil sügaval neerudes lõi tuikama), kuid Manne teadis, et Olle läikiv, higist leemetav verine nägu on kõige kindlam märklaud.

Olle kukkus jälle.

Nüüd oli ta täiesti grogi. Ta vaarus siia-sinna ja tammus kuidagi poolviltu lumelörtsis, mis oli võitlejate jalgadest segi sõtkutud, nii et kruus paistis alt välja; kõva külmunud kruus, mis hakkas poiste kingataldade hõõrumisest üles sulama.

Viimane Manne rusikalöök tabas lõuga. Olle vajus, külg ees, loterdades ning kõikudes kokku ja langes sumbunud pominaga külje peale maha, nii pikk kui ta oli.

Tema avatud suust nirises verd, kahvatul läikival näol oli juhm, hämmeldunud ilme. Siis sulges ta silmad ja minestas.

Nüüd olid teised tal kallal. Nad tulid igast küljest: Perka, Hempa, Jånne, Loppa, kogu kamp. Manne jõudis ainult küüru tõmbuda, käed näo ette lüüa, selja ning jalad vastu bensiinikuuri seina toetada ja püüdis kokkusurutud ringis mõnda nõrka kohta leida, kust võiks ootamatult ligi karates läbi murda ja põgeneda.

Samal hetkel kostis tugev selge mehehääl:

«Jätta!»

Võitlustuhinas poiste ring tardus ja löögivalmis käed hakkasid pikkamööda üksteise järel alla vajuma.

Manne pööras pead, nägi vilksamisi Olle kahvatut nägu sinakalt sirava lume tagapõhjal ja märkas, et Fido kummardus kähku maha, võttis peod lund täis ja hakkas Olle nägu niisutama. Tema tagant kostis pikaldasi raskeid samme.

Need olid politseinikud. Nad olid nüüd kohal. Üks neist ütles:

«Kaklete, poisid, mis?»

Ja teine:

«Õige, andke aga pihta!»

Ja Mannele:

«Oled sa üksi?»

Manne noogutas. Ta võttis püksitaskust taskurätiku ja hakkas oma higist, verist nägu pühkima. Politseinik ootas hetke, aga kui Manne vaikis, pöördus ta teiste poole. Esimene politseinik oli kummargil Olle kohal ja Fido seletas talle kogeldes, milles asi seisab.

Seejärel pöördusid politseinikud ülejäänud kamba poole ja lähenesid neile pikkamööda harkisjalu läbi lumelobjaka. Poisid taandusid, selg ees, ja varsti seisid nad vastu bensiinikuuri seina surutuna mõlemal pool Mannet.

«Noh, laske jalga! Minge laiali! Mitte mingit passimist enam!»

Ja poisid kadusid üksteise järel nagu tumedad varjud sinisesse pimedusse.

Manne läks viimasena. Ta nägi, et Olle oli toibunud, et Fido hoidis tal kaenla alt kinni ja tiris ta ühele lumehunnikule. Mõlemad politseinikud jäid harkisjalu Manne ette seisma:

«Ja sina ka! Lase jalga!»

Manne läks aeglaselt ümber bensiinikuuri nurga ja otse üle Hornsgatani kohviku vastas asuvasse trammipeatusse. Kohviku ees seisis univormis väljaviskaja, messingplaat kunstkarakullist mütsi ees, — jäik, puine, lampjalgne, päratu, liikumatu nagu raidkuju.

Äkki meenus Mannele Alice. Alice ootas teda. Ta kuulis kella Högalidas löövat; aeglaselt, olgugi värisevate kätega sigaretti süüdates luges ta lööke: üks... kaks... kolm... neli. Need olid veerandilöögid. Siis tulid kõmisevad tunnilöögid.

Ta luges. Kell lõi kaheksa.

Jään hiljaks, mõtles ta, jään Alice'i poole hiljaks.

Tramm nr. 10 tuli Hornsgatanit mööda üles. Manne ootas, kuni see jäi seisma. Siis hüppas ta järelvaguni esiplatvormile, pistis katkiste sõrmenukkidega käe ettevaatlikult püksitaskusse ja otsis raha.

Kui tramm jälle liikuma hakkas, nägi ta mõningaid endisest kambast kobaras teisel pool tänavanurgal seisvat ja mäe jalamil sigaretti mahvivat. Perka jooksis kõnnitee servale ja karjus talle järele, kui tramm mööda kolises:

«Argpüks! Kuradi sotsikönn! Kuradi...»

Viimast ta enam ei kuulnud. Ta läks platvormi eesmisse otsa, äigas mütsi peast, tõmbas teraskammiga läbi juuste ja vaatas vasakpoolsest ruudust oma kahvatut verist nägu. Huuled jooksid veel verd, sõrmenukid olid marraskil ja hellad, lõug valutas. Kuid nüüd ta peaaegu ei tundnudki seda enam. Ta vaatas oma punast särki ja teda haaras kummaline tunne, nagu oleks see tema verest punane.

Ta oli vaba. Ta oli end vabaks võidelnud.

Ja nüüd ootas ees tema uus elu...

NIMEDE LIGIKAUDNE HÄÄLDAMINE

Alice — *aliss*
Asklund — *asklünd*
Badberget — *baadbärjet*
Bergsund — *bärjsünd*
Brännkyrkagatan — *brenntšürkagaatan*
Båtgränd — *bootgrend*
Ceder — *seeder*
Enskede — *eenšeede*
Fido — *fiidu*
Flod — *fluud*
Gull — *güll*
Götgatan — *jöötgaatan*
Haga — *haaga*
Hammarby — *hammarbüü*
Helgalund — *helgalünd*
Hjelm — *jelm*
Hornstull — *huu(r)nstüll*
Hornsgatan — *huu(r)nsgaatan*
Johansson — *juuhansson*
John — *jonn*
Jånne — *jonne*
Kindstuga — *tšindstüüga*
Knutte — *knütte*
Kungsklippa — *küngsklippa*
Långholm — *longholm*
Malmskillnadsgatan — *malmšillnadsgaatan*
Mälar — *meelar*
Norrbro — *norrbruu*
Olle — *ulle*
Pålsund — *poolsünd*
Ringvägen — *ringveegen*
Rålambshov — *roolambshoov*
Skanstull — *skanstüll*
Skinnarviken — *šinnarviiken*

Skinnarviksbergen — *šinnarviksbärjen*
Skånegatan — *skoonegaatan*
Slussen — *slüssen*
Stora Nygatan — *stuura nüügaatan*
Swedenborgsgatan — *svedenborjsgaatan*
Södertälje — *söödertelje*
Södra Bantorget — *söödra baantorjet*
Stortorget — *stuurtorjet*
Zinkensdamm — *sinkensdamm*
Tegelviken — *teegelviiken*
Tull — *tüll*
Västerlånggatan — *vesterlonggaatan*
Årstadal — *oo(r)štadaal*
Årstaviken — *oo(r)štaviiken*

SISUKORD

Toimetaja O. S a m m a.

Toimetuse aadress: Tallinn, Kohtu t. 3, tel. 445-83.

Trükkimisele antud 30. VI 1961. Trükiarv 15 000. Paber 54×84, $^1/_{16}$.
Trükipoognaid 4. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 3,36.
Arvutuspoognaid 3,25. MB-04975. Tellimise nr. 1331.

Trükikoda «Bolševik», Viljandi, V. Kingissepa t. 31.

Hind 10 kop.

На эстонском языке
БИБЛИОТЕКА „ЛООМИНГ“ № 29 (193)
Эрик Асклунд
МАННЭ